

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі

ИНФЛЯЦИЯҒА ШОЛУ

Қыркүйек 2019

Инфляцияға шолу Ұлттық Банктің тоқсандық басылымы болып табылады, онда инфляцияға әсер ететін негізгі макроэкономикалық факторларды талдау, сондай-ақ қысқа мерзімді және орта мерзімді перспективада макроэкономикалық өлшемдердің болжамы қамтылады.

Құжат Ұлттық Банктің ресми интернет-ресурсында қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде электрондық нұсқада жарияланады.

Макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамы **2019 жылғы 15 тамыздағы** жағдай бойынша статистикалық ақпарат негізінде дайындалды.

МАЗМҰНЫ

РЕЗЮМЕ	4
I. НЕГІЗГІ МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРДІҢ ОРТА МЕРЗІМГЕ БОЛЖАМДАРЫ ЖӘНЕ БОЛЖАМНЫҢ ТӘУЕКЕЛДЕРІ	7
1.1 Экономикалық дамудың базалық сценарий бойынша динамикасы	7
1.2 Болжамның баламалы сценарийлері	10
1.3 Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер	10
II. БОЛЖАМНЫҢ СЫРТҚЫ АЛҒЫШАРТТАРЫ	12
2.1 Сыртқы экономикалық жағдай	12
2.2 Сыртқы инфляциялық серпін	13
2.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары	13
2.4 Тауар нарықтары	14
III. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР	16
3.1. Инфляция	16
3.2 Инфляциялық күтулер	18
IV. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	22
4.1 Ішкі сұраныс	22
4.2 Ішкі ұсыныс	23
4.3 Еңбек нарығы	27
4.4 Фискалдық саясат	30
V. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ	31
5.1 Ақша нарығы	31
5.2 Валюта нарығы	32
5.3 Депозит нарығы	33
5.4 Кредит нарығы	34
ЖАҢА ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ ҰҒЫМДАР	36

РЕЗЮМЕ

Ұлттық Банк алдыңғы 2019 жылғы маусымда Инфляцияға шолу шыққан сәттен бастап базалық мөлшерлеме бойынша екі рет шешім қабылдады. 16 шілдеде базалық мөлшерлеме 9,0% деңгейде сақталды, ал ағымдағы жылғы 9 қыркүйекте базалық мөлшерлемені жылдық 9,25%-ға дейін 25 б.т. көтеруге шешім қабылданды.

Нақты инфляцияның серпіні соңғы айларда болжамдардан жоғарырақ деңгейде қалыптасуда. Тамызда жылдық көрсеткіш бойынша инфляция 5,5%-ға дейін өсті, Ұлттық Банктің алдыңғы бағалауы 5,1-5,2% болатын.

Болжамдық раундтың қорытындысы бойынша жақын арадағы 6 айдағы шекте инфляция өседі деп күтілуде. 2019 жылдың соңында инфляция 5,5% алдыңғы болжаммен салыстырғанда 5,7%-5,8% деңгейде бағаланды. Бірқатар инфляцияны ұлғайтатын факторлардың әсері 2020 жылдың бірінші тоқсанында инфляцияның нысаналы дәліздің жоғары шегінен ықтимал шығу тәуекелін туындатып отыр, алайда 2020 жылдың соңында инфляциялық процестер баяулайды және инфляцияның деңгейі 4-6% нысаналы дәліздің ішінде қалыптасады.

Базалық мөлшерлемені көтеру туралы шешім қабылдау кезінде мынадай негізгі ішкі және сыртқы факторлар ескерілді.

Біріншіден, бұл бюджет шығыстарының өсуі нәтижесінде болған айтарлықтай фискалдық импульс. Фискалдық ынталандырудан болатын жалпы әсерді 2019 жылы Ұлттық Банк алдыңғы 0,3%-дық бағамен салыстырғанда инфляцияға қосымша үлес түрінде 0,5 п.т. бағалады. Бұл күткендегіден жоғары, халықтың кірістеріне және экономикадағы сұранысқа жұмсалатын жаңа әлеуметтік шығыстардан болатын маңызды мультипликативті әсерге байланысты.

2019 жылы әлеуметтік қолдауға арналған бюджеттік шығыстардың артуы, азаматтық және бюджеттік қызметкерлердің ең төменгі жалақысы мен еңбекақысының артуы аясында жалпы экономика бойынша нақты жалақы қаңтар-маусымда 8,9%-ға, халықтың нақты ақшалай табысы 5,1%-ға өсті. Банктерді тұтынушылық кредиттеу шілдеде жылдан жылға 24,1%-ға артты.

Ішкі тұтынушылық сұраныс кеңеюде. Қаңтар-шілдеде бөлшек сауда айналымының өсуі 5,4%-ға өсті. Тұтынушылық импорт өсуде: 1-жартыжылдықта оның өсуі 4,8%-ды құрады, әсіресе азық-түлікке жатпайын тауарлар бөлігінде – 7,3%. Бұл ретте, тұтынушылық тауарларды импорттық жеткізу құны ішкі бағаларға қарағанда жылдам өсуде.

Екіншіден, бұл азық-түлікке әлемдік бағаның көтерілуі. Әлемдік тұтынудың өсуі және азық-түлік қорының азаюы нәтижесінде ағымдағы жылдың басынан бері ФАО әлемдік азық-түлік бағасының индексі 5,1%-ға өсті. Ең алдымен, ол ет пен астықтың бағасына әсер етті. Қазақстан ет өндірушілерінің экспорттық бағасының индексі жыл басынан бері 36%-ға, ал экспорт көлемі 2,8 есе өсті. Астық экспортының құны шамамен 12%-ға қымбаттады. Ұлттық Банктің бағалауынша, әлем нарығында бағалардың өсуінен ет өнімдері мен нан өнімдерінің ғана ішкі бағаларының өсуі инфляцияның жылдық көрсеткіш бойынша 1%-ға көтерілуіне әкелді. Азық-түліктің әлемдік бағасының одан әрі өсуі 2020 жылы ішкі азық-түлік инфляциясына әсер етуін жалғастырады.

Үшіншіден, іскерлік белсенділік тарапынан инфляцияны ұлғайтатын қысым. Ішкі экономикалық белсенділіктің өсуі Ұлттық Банктің күтуінен жоғары деңгейде сақталып отыр. Ағымдағы жылғы алғашқы 7 айда қысқа мерзімді экономикалық индикатор 4,4%-ға көтерілді. Барлық негізгі салаларда өсу байқалады.

Ішкі сұраныстың өсуіне және мұнайдың бағасы бір баррель үшін 60 АҚШ доллары болған кездегі базалық болжаммен салыстырғанда мұнайдың нақты бағасының неғұрлым жоғары болуына байланысты нақты ЖІӨ-нің өсуі Ұлттық Банктің алдыңғы болжамынан жоғары қалыптасуда. ЖІӨ-нің өсуі бойынша 2019 жылдың соңына арналған Ұлттық Банктің қайта

қараған болжамы 3,8%-ды және 2020 жылы 3,5%-ды құрайды. ЖІӨ-нің нақты және әлеуетті көлемі арасындағы айырма болжамды кезеңнің соңына дейін де оң болады деп бағаланады, бұл экономикада инфляцияны ұлғайтатын қысымның сақталып отырғанын білдіреді.

Төртіншіден, бағаларда көрінетін айырбастау бағамының серпініне әсер ететін елдің төлем балансының ағымдағы шотының нашарлауы. Базалық сценарий іске асырылған жағдайда ағымдағы шоттың тапшылығы 2019 жылы ІЖӨ-нің 1,8-2,2%-ы және 2020 жылы ІЖӨ-нің 3,4-3,8%-ы мөлшерінде болады деп күтіледі. Мұнай бағасы құбылмалылығының күшеюіне, ірі мұнай-газ кен орындарындағы жоспарлы жөндеу жұмыстарына, сондай-ақ Қытай мен ЕО тарапынан сыртқы сұраныстың бәсеңдеуіне байланысты тауарлар экспорты төмендейді деп күтіледі.

Ағымдағы жылғы қаңтар-тамызда BRENT сұрыпты мұнайдың орташа бағасы 2018 жылғы 72 АҚШ долларымен салыстырғанда бір баррель үшін 65 АҚШ долларын құрады. 2019-2020 жылдардағы мұнай бағасы бойынша консенсус-болжамдар бір баррель үшін 64-67 АҚШ доллары деңгейінде қалыптасады. Тиісінше, мұнайдың әлемдік баға белгіленімін алдыңғы жылдардағы деңгейге дейін қалпына келтіру күтілмейді.

ТШО-ны кеңейту, «Сарыарқа» газ құбырын тарту және басқалары сияқты импортталатын инвестициялық тауарларға деген сұранысқа қолдау көрсететін ірі инфрақұрылымдық және инвестициялық жобаларды іске асырумен байланысты тауарлар импортының өсуі жоғарылайды деп болжанады. Халықтың нақты кірісінің өсуінен тұтынушылық импортқа деген сұраныстың да өсуі болжанады.

Инфляция серпініне мынадай факторлар жағымды әсер етті.

Біріншіден, азық-түлікке жатпайтын инфляция құрылымында бензин құнының, сондай-ақ ақылы қызметтер құрылымында реттелетін қызметтер тарифтерінің төмендеуі.

Екіншіден, инфляциялық күтулердің соңғы айларындағы тұрақтандыру. Тамыздағы халықтың пікіртеріміне сәйкес, респонденттердің 60%-ы келесі 12 айда ағымдағы инфляция деңгейін сақтап тұруды немесе төмендетуді күтеді. Алдағы жылы халықтың күтетін инфляциясы 2019 жылғы маусым мен шілдедегі 5,4%-бен салыстырғанда 5,3% болып бағаланады.

Үшіншіден, сыртқы монетарлық жағдайлар жеңілдейді, бұл дамушы елдерден капиталдың кету қаупін азайтады. АҚШ ФРЖ соңғы 10 жылда алғаш рет пайыздық мөлшерлемелерді төмендетіп жіберді. Ресейдің Орталық банкі инфляциялық процестердің баяулауын және бейтарап ақша-кредит саясатына көшуді ескере отырып, ақша-кредит жағдайларын жеңілдетеді.

Алайда, оң сыртқы факторларды тежейтін әрекеттер инфляцияны ұлғайтатын факторлардың әсерін толық көлемде өтей алмайды.

Ішкі және сыртқы жағдайлардың теңгерімін ескере отырып, Ұлттық Банк инфляция тәуекелдерінің алдын алу үшін сақтық шараларын қабылдауда.

Базалық мөлшерлеме нақты көрсеткіште 12 айдан кейін инфляция бойынша күтулерді ескере отырып 3,3-3,5% болады деп бағаланады. Бұл деңгей оның 3-3,5%-дық бейтарап деңгейі бойынша Ұлттық Банктің бағалауының жоғарғы шегіне сәйкес келеді.

Ағымдағы жылғы маусымнан бастап Ұлттық Банк ақша нарығында жүргізетін операциялар бойынша мөлшерлемелер пайыздық дәліздің жоғарғы шегіне жақын қалыптасады. Шығарылатын қысқа мерзімді ноттардың мерзімдері ұзартылды, нәтижесінде айналыс мерзімі 6-12 айлық ноттардың үлесі мамыр - тамыз аралығында 43%-дан 73%-ға дейін көтерілді. Бұл теңгемен өтімділіктің валюта нарығына жылдам ауысу әлеуетін шектейді.

Ағымдағы жылғы тамызда валюта нарығындағы ахуал тұрақтанды: сұраныс пен ұсыныс теңестірілді. Соған қарамастан, валюталық арна инфляцияның өсуі үшін басты тәуекелдердің бірі болып қалады. Базалық мөлшерлемені көтеру инфляцияға ауысу әсерін шектеуге мүмкіндік береді және теңгемен активтер тартымдылығының өсуіне ықпал етеді.

Инфляция бойынша мәлімделген бағдарларға қол жеткізу мақсатында базалық мөлшерлеме бойынша алдағы шешімдер инфляцияның қалыптасқан және болжамды серпінінің нысаналы дәлізге сәйкес келуін, ішкі сұраныс жағынан тәуекелдердің іске асырылуын, импорттың өсуін және әлемдік экономикадағы ахуалды ескере отырып қабылданатын болады.

I. НЕГІЗГІ МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРДІҢ ОРТА МЕРЗІМГЕ БОЛЖАМДАРЫ ЖӘНЕ БОЛЖАМНЫҢ ТӘУЕКЕЛДЕРІ

Әлемдік экономикада, әлемдік мұнай нарығында қалыптасқан ахуалды, халықаралық ұйымдардың болжамдарын, болашақ алғышарттарды ескере отырып, «2019 жылғы тамыз-қыркүйек» болжамды раундтың аясында 2019 жылғы үшінші тоқсаннан бастап 2021 жылғы бірінші тоқсан аралығындағы базалық сценарий ретінде ҚРҰБ мұнай бағасының сценарийін бір баррель үшін 60 АҚШ доллары деңгейінде қарастырды.

1.1 Экономикалық дамудың базалық сценарий бойынша динамикасы

Алдыңғы болжамды раундпен салыстырғанда инфляцияның азық-түлікке жатпайтын және сервистік құрауыштарының қысқа мерзімді болжамдары айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған жоқ. Азық-түлік тауарларына бағалардың серпіні бойынша күтулер өсті.

Азық-түлік тауарларына, атап айтқанда, дәнді дақылдарға әлемдік бағалардың күтілетін өсуі инфляцияның азық-түлік бөлігіне проинфляциялық қысым көрсететін болады. Бұл ретте, саудасаттық әріптес елдер тарапынан инфляцияға қысым төмендейді деп күтіледі, ол Ресейдегі инфляциялық процестердің баяулауымен байланысты болып отыр. 2020 жылдың басына Ресейдегі инфляция нысаналы мәндерге дейін баяулайды деп ұйғарылады.

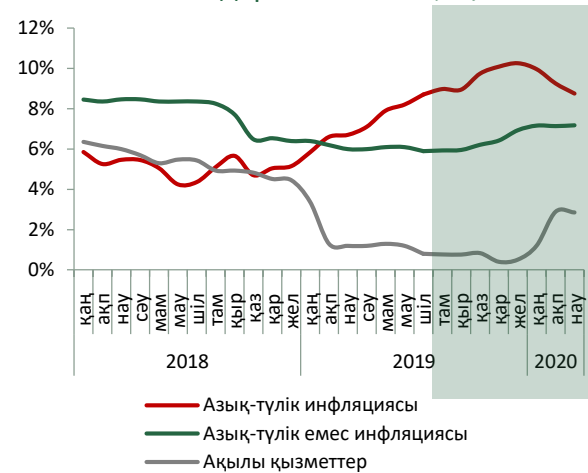
Жекелеген азық-түлік тауарларына 2019 жылдың басынан бастап байқалып отырған бағалардың өсуі ағымдағы жылдың соңына дейін қысым көрсетуін жалғастыратын болады.

Энергия ресурстарының ішкі нарығындағы жоғары ұсыныстың аясында ЖЖМ құнының төмендеу серпіні реттелетін қызметтерге бағалардың төмендеуімен бірге 2019 жылы ТБИ-дың азық-түлікке жатпайтын және сервистік

құрауыштарының өсуіне тежеуші әсер ететін болады.

Алайда, 2020 жылдың басында аталған әсер біртіндеп азая бастайды, ол азық-түлікке жатпайтын тауарлар мен ақылы көрсетілетін қызметтер бағасының жылдық өсуінің үдеуіне әкеледі (1-график).

1 - график. Инфляция құрауыштарының 2019-2020 жылдарға болжамы, ж/ж

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамдары

Орта мерзімді болашақта инфляция дезинфляциялық факторлардың неғұрлым күшті әсерінен біртіндеп төмендейтін болады.

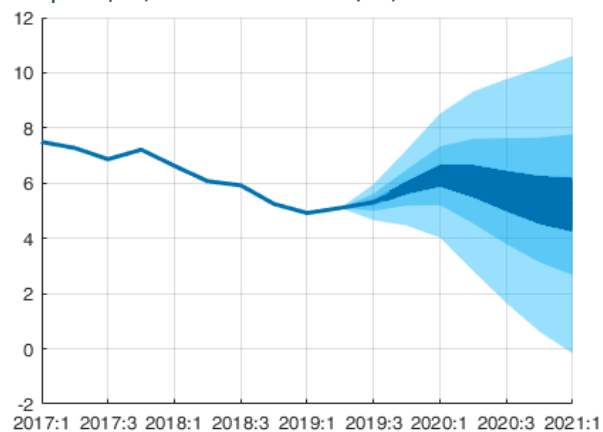
Сыртқы инфляциялық орта нақты инфляцияның негізгі сауда әріптес елдердегі өзінің нысаналы бағдарларына сәйкестігі аясында қолайлы болады.

Бұл ретте, аталған орта дәнді дақылдарға әлемдік бағалардың азық-түліктік инфляциясының серпініне өсетін әсерді басып түседі.

Ішкі факторлар тарапынан қысқа мерзімді перспективада ішкі сұраныстың кеңеюі әсер ететін инфляция серпініне өсетін әсер болжамды кезеңнің соңына біртіндеп әлсірей бастайды.

Ұлттық Банктің бағалауы бойынша орта мерзімді болашақта инфляция 4-6%-дық нысаналы дәліздің шегінде сақталады (2-график).

2 - график. Тоқсанда орташа алынған инфляция, ж/ж, %

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамы

2019 жылы Қазақстанның экономикалық өсуі 3,8%-ды құрайды.

Қысқа мерзімді болашақта өсудің негізгі драйвері халықты әлеуметтік қолдау бойынша жобаларды іске асыру нәтижесінде халықтың нақты ақшалай кірістерінің өсуі, сондай-ақ тұтынушылық кредиттеудің жоғары серпінін сақтау аясында тұтынушылық сұраныс болып қалмақ.

Мемлекеттік басқару органдарының тұтынуы 2018 жыл ішінде айтарлықтай қысқаруынан кейін (2018 жылы 14%-ға төмендеу) болжамды болашақта қалпына келетін болады. Мемлекеттік басқару органдарының тұтынуы еңбекті төлеуге және тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге шығындарды ұлғайту нәтижесінде өсуі күтіледі.

Экономикада ірі инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру аясында жалпы жинақ ІЖӨ-нің өсуіне оң үлесін қосатын болады.

Экономикалық белсенділікті тежеуші фактор таза экспорттың серпіні болмақ. Нақты экспорт неғұрлым әлсіз серпінді көрсететін болады. Бұл 2019 жылы мұнай және газ конденсатын өндірудің төмендеуі нәтижесінде болады. 2020 жылы мұнай және газ конденсатын өндіру көлемдері 2018 жылғы деңгейге жетеді деп күтілуде.

Экономикадағы жоғары тұтынушылық және инвестициялық белсенділікке

байланысты нақты импорт экономикалық белсенділіктің серпінін тежейтін болады.

Қысқа мерзімді болашақта өндіріс әдісімен ІЖӨ-нің өсуі экономиканың барлық негізгі салаларындағы оң экономикалық белсенділіктің аясында оң серпін көрсететін болады.

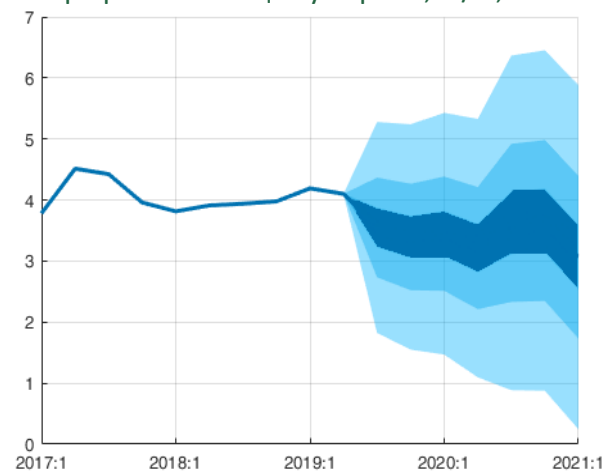
Орта мерзімді болашақта ІЖӨ өсуінің оң серпіні біраз баяулайды. Тұтынушылық сұраныс қарқынының төмендеуі оң фискалдық импульстің қысқаруымен және нақты еңбекақының және әлеуметтік төлемдердің неғұрлым баяу өсуімен байланысты болады.

Бұл ретте, ауқымды инфрақұрылымдық жобалар мен өнеркәсіптік саладағы жобаларды іске асырудан инвестициялық белсенділікке әсері 2019 жылмен салыстырғанда біраз төмен болады.

Одан басқа, таза экспорттың оң үлесі де Қазақстанның негізгі сауда әріптес елдердегі экономикалық белсенділіктің баяулауы нәтижесінде біраз төмендейді. (3-график).

Бұл ретте, барлық болжамды болашақта шығарылымның айырмашылығы экономикада баға белгілеу процестеріне проинфляциялық қысым көрсете отырып, оң аймақта болады.

3 - график. ІЖӨ-нің өсу серпіні, ж/ж, %-мен

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамы

Қысқа мерзімді перспективада бюджеттің шығыс бөлігінің кірістермен салыстырғанда неғұрлым жоғары

қарқыны нәтижесінде республикалық бюджеттің кеңеюі байқалады.

2019 жылы бюджеттің кіріс бөлігінің өсуі салық түсімдері мен трансферттердің ұлғаюымен қамтамасыз етіледі.

2019 жылы салық түсімдері өсуінің оң факторы ретінде тауарлар мен көрсетілетін қызметтер, сондай-ақ еңбекті төлеу қорының артуымен қамтамасыз етілетін жеке табыс салығының түсімдері көлемдерінің өсуімен шартталған қосылған құн салығы түсімдерінің ұлғаюы болып табылады.

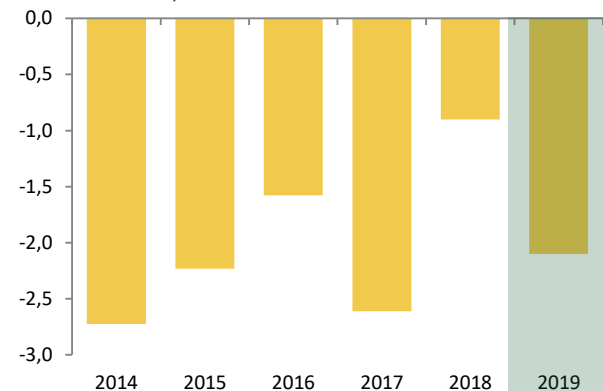
Салық түсімдерінің өсуіне тежеуші әсерді өсу әлеуеті 2019 жылы шектеулі болатын шикі мұнайға әкетілетін кедендік баждардан түсетін түсімдердің серпіні әсер ететін болады. Бұл 2019 жыл ішінде елдің ірі кенорындарында жоспарланған жөндеу жұмыстарын жүргізу аясында мұнай өндіру көлемдерінің төмендеуімен байланысты болады.

2019 жылы Ұлттық қордан трансферттердің 3,07 трлн теңгеге дейін ұлғаюы бюджеттің кіріс бөлігіне оң әсерін тигізетін болады.

Бюджеттің шығыс бөлігінің 2019 жылы кеңеюі аз қамтылған және көп балалы отбасылар үшін жәрдемақылар, атаулы әлеуметтік көмек төлемдерін арттыру, халықтың тұтынушылық кредиттер бойынша борыштық жүктемесін азайту, сондай-ақ бюджеттік сала қызметкерлерінің жалақысын арттыру аясында әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қамтамасыз етуге шығыстардың ұлғаюымен байланысты болады. Өсуге денсаулық сақтауға, білімге, борышқа қызмет көрсетуге арналған шығыстар қосымша үлес қосады.

Бюджеттің шығыс бөлігінің кіріс бөлігінен басым өсуі 2019 жылы бюджет дефицитінің 2,1%-ға дейін кеңеюіне әкеледі (4 - график).

4 - график. Республикалық бюджет тапшылығы, ІЖӨ-ге %-бен

Дереккөзі: Министерство финансов РК, ҚРҰБ болжамы

Базалық сценарийді іске асыру кезінде 2019 жылғы төлем балансының ағымдағы шотының тапшылығы ІЖӨ-ден 1,8-2,2%-дық мөлшерде және 2020 жылы ІЖӨ-ден 3,4-3,8%-дық мөлшерде күтіледі.

Тауарлар экспортын азайту жоспарланып отыр. Оған мұнай бағасының сценарий бойынша төмендеуі, 3 ірі мұнай кен орнында жоспарлы жөндеу жұмыстары, ескі мұнай кенорындарының пайдаланудан шығуы, сондай-ақ Қытай мен ЕО тарапынан сыртқы сұраныстың баяулауы ықпал ететін болады.

Тауарлар импортының өсуі ірі инвестициялық жобалар мен мемлекеттік бағдарламаларға жабдықтар мен жинақтаушылар сатып алумен, халықтың қолда бар кірістерінің өсуімен, сондай-ақ тұтынушылық кредиттер берудің жоғары көлемдерімен қамтамасыз етіледі.

Ағымдағы шоттың жақсаруы сондай-ақ, бірлескен инвестициялық жобалар бойынша шетелдік тікелей инвесторларға жоғары төлемдермен тежеледі. Төлем балансы болжамының негізгі тәуекелдері мұнай бағасына бағалардың және оны өндіру көлемдерінің сценарий бойынша алғышарттардан ауытқуы, инвестициялық жобаларды әзірлеу қарқынының үдеуі, сондай-ақ тікелей шетелдік инвесторларға кірістерді есептеу бөлігінде ірі кәсіпорындардың дивидендік саясаты болып табылады.

1.2 Болжамның баламалы сценарийлері
Мұнай бағасының белгісіздік траекториясының жоғары болуына байланысты, Ұлттық Банк базалық сценариймен қатар мұнайға баға динамикасының баламалы сценарийлерін де қарастырған.

Пессимистік сценарийге сәйкес мұнай бағасы бір баррель үшін 40 АҚШ долларына мұнай бағасының төмендеуі салынады. Бұл сценарий бойынша аса жоғары инфляция және ЖІӨ баяу көтерілу қарқыны күтілуде. Сыртқы жағдайлардың нашарлауы ағымдағы шотқа жағымсыз әсерін тигізеді, бұл теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуіне, инфляциялық күтулердің өсуіне әсер етеді. Бұл жағдайларда базалық сценариймен салыстырғанда инфляцияның жылдамдауы болжанады, орташа мерзімді болашақта жылдық инфляция нысаналы дәлізден жоғары 4-6% болады. Сыртқы жағдайлардың нашарлауы Қазақстан экспортына деген сыртқы сұраныстың қысқаруына алып келеді, инфляциялық күтулердің өсуі тұтынушылық сұраныстың кеңеюін шектейтін болады. Осының негізінде экономиканың өсу қарқынының 2019 жылы 3,5%-ға дейін және 2020 жылы 2,9%-ға дейін баяулауы күтіледі.

Оптимистік сценарий мұнай бағасының баррель үшін 70 долларға дейін өсуін болжайды. Осы сценарийді іске асыру кезінде ішкі сұраныс базалық сценарийге қарағанда жылдам қарқынмен өседі деп болжанады, ол инфляциялық қысым көрсетеді. Сол уақытта айырбастау бағамының күштілігі осы фактордың әсерін жояды. Болжам көкжиегінде 2019-2020 жылдары инфляция 4-6% мақсатты дәліз шегінде қалыптасады. Базалық сценариймен салыстырғанда орта мерзімді келешекте экономикалық өсім ішкі тұтыну мен экспорттың қарқынды өсуі жағдайында 0,2 п.п. жоғары болады.

1.3 Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер

Алдыңғы болжамдық раундпен салыстырғанда тәуекелдер теңгерімі аздап өзгерді. Сыртқы тәуекелдердің әртүрлі бағыттағы серпіні және инфляцияның ішкі тәуекелдерінің жоғары деңгейінде сақталуы байқалады.

Сыртқы факторлар бөлігіндегі тәуекел профилі сыртқы монетарлық жағдайлардың жақсаруы және сыртқы инфляцияның баяулауы нәтижесінде төмендеді. АҚШ-тың ФРЖ және басқа да орталық банктердің неғұрлым жұмсақ риторикасы дамыған елдердің пайдасына әлемдік капиталды қайта бөлу тәуекелдерін азайтады және дамушы нарықтары бар елдердің, оның ішінде Қазақстанның валюталарына қысымды төмендетеді. Жоғары сыртқы инфляция импортының тәуекелдері Ресейде инфляция мақсатына күтілетін неғұрлым жылдам оралу және Қытай мен ЕО елдерінде тұтыну бағаларының орташа өсу қарқынын сақтау нәтижесінде біршама төмендеді.

Алдыңғы болжамдық раундпен салыстырғанда азық-түлік тауарларына әлемдік бағаның өсу тәуекелдерін бағалау өзгерген жоқ, алайда әлемдік тұтынудың өндіріс пен қорлардың қысқаруына байланысты жоғары деңгейде қалып отыр.

Сонымен қатар, мұнай бағасының одан әрі серпінін белгісіздікке және оның бір баррель үшін 40 АҚШ долларына дейін ықтимал төмендеуіне қатысты тәуекелдер көтерілді. АҚШ пен Қытай арасындағы сауда дауларының одан әрі ушығуы, кейіннен әлемдік сауда мен әлемдік экономиканың баяулауы және мұнайға сұраныстың әлсіреуі, сондай-ақ АҚШ-та мұнай өндірудің ұлғаюы және ОПЕК+ елдерінің әлемдік мұнай нарығы үлесінің жоғалуы салдарынан мұнай өндіруді төмендету туралы келісімді ұстамауы кезінде осы сценарийді іске асыру мүмкін.

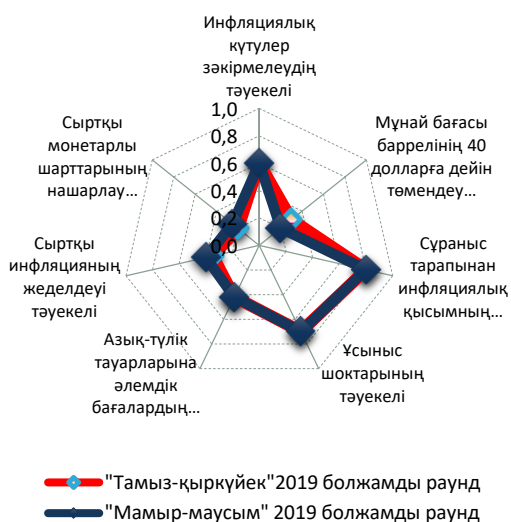
Ішкі факторлардың арасында экономикадағы бағалардың өсуіне тұтынушылық және инвестициялық

сұраныстың неғұрлым күшті ықпалының тәуекелі жоғары болып қалып отыр. Бұл тәуекелдер халықтың нақты ақшалай табыстарының сенімді өсуіне және мемлекет тарапынан әлеуметтік қолдау шараларының кеңеюіне байланысты.

Сондай-ақ жекелеген тауар нарықтарындағы ұсыныстардың күйзелістері тәуекелдері де жоғары қалып отыр. Сонымен қатар, әлемдегі астық бағасының күтіліп отырған өсуіне байланысты, сондай-ақ азық-түлік тауарлары бағасын қалыптастырудың ауа райы жағдайына тәуелділігін ескере отырып, 2019 жылдың бірінші жартысында байқалған азық-түлік тауарларының жекелеген топтарына баға өсуінің жеделдетілуі жоққа шығарылмайды.

Инфляциялық күтулердің теңдестірілмеу тәуекелін бағалау өзгерген жоқ. Дегенмен, инфляциялық күтулердің қарқындылығы және олардың жекелеген тауарлар мен қызметтер бағаларының өсуіне және теңгенің айырбастау бағамының серпініне сезімталдығы төмен және тұрақты инфляцияға қол жеткізу үшін тәуекел факторлары болып қала береді (5-график).

5 - график. Сараптамалық тәсілге негізделген тәуекелдер картасы

Дереккөзі: ҚРҰБ есептеулері

II. БОЛЖАМНЫҢ СЫРТҚЫ АЛҒЫШАРТТАРЫ

2.1 Сыртқы экономикалық жағдай

Бірінші жартыжылдықтың ішінде халықаралық сауда, инвестициялық белсенділік және жалпы жаһандық сұраныс бұрын күтілгеннен барынша әлсіз серпінімен сипатталды. Бұл АҚШ пен Қытай арасындағы сауда қарым-қатынаста шиеленісу күшеюіне, Brexit-пен белгісіздікке және Парсы шығанағындағы геосаяси тәуекелдерге байланысты болды.

ХВҚ ағымдағы жылы үшінші рет 2019 жылға арналған жаһандық экономикалық өсімді 3,3%-дан 3,2%-ға дейін, ал 2020 жылға арналған өсімді 3,6%-дан 3,5%-ға дейін төмендетті. ХВҚ күтулері бойынша, Қытайды қоспағанда, қазіргі кездегі экономикалық баяулау басқа да дамушы нарықтарға да теріс әсер етуі мүмкін.

Жаһандық экономиканың одан әрі дамуы халықаралық саудадағы даулы мәселелерді шешудің келешегіне, Brexit жөніндегі мәселелерге, мемлекеттік борыштың өсуіне және кейбір елдердегі саяси белгісіздікке, сондай-ақ АҚШ-тың өсіп келе жатқан протекционистік саясатына тығыз байланысты болады.

ЕО елдерінің экономикасы бұрын болжанған қарқыннан барынша баяу дамиды болады. Негізгі себеп өндірістік сектордың өсіміне және инвестициялық белсенділікке теріс әсер ететін АҚШ пен Қытай арасындағы сауда жанжалы күшеюіне байланысты.

2019 жылы аталған факторлардың теріс әсері сақталады деп күтіледі. Экономикалық және саяси жағдай, кейбір елдердегі тәуелсіз берешектің жоғары деңгейі өсімнің баяулауына қосымша үлес қосатын болады.

2020 жылы аталған факторлардың теріс әсері аяқталады не барынша азаяды. Сыртқы сұраныс біртіндеп қалпына келеді.

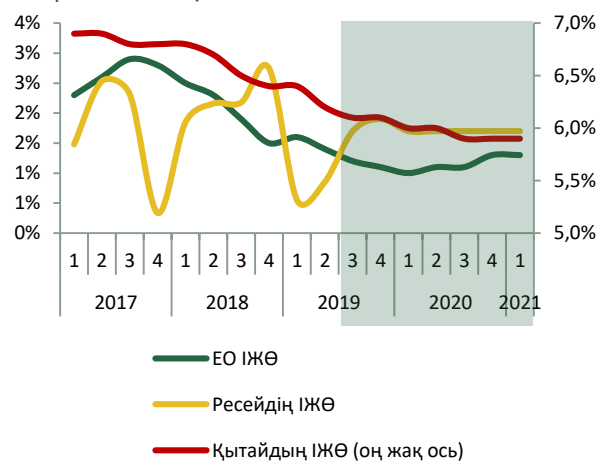
Экономиканың өсуі жұмыссыздықтың төмендеуімен, қолда бар ақшалай кірістің өсуімен, сондай-ақ жүргізіліп отырған барынша бейімді ақша-кредит саясаты

шеңберінде ЕОБ-тың ынталандыру шараларымен қолдау табады.

Қытай экономикасы өндірістік секторда, инвестицияларда және бөлшек сатуда 2019 жылғы екінші тоқсанның қорытындылары бойынша аздаған жақсаруға қарамастан, болжамды кезеңнің соңына дейін баяулауын жалғастырады. Кейбір талдаушылардың пікірі бойынша Қытай экономикасы сауда соғысына ғана емес көлеңкелі экономика мен борыштық нарықтың проблемалары өсуіне байланысты қазіргі кездегі ішкі құрылымдық проблемаларға да байланысты баяулайтын болады. Сонымен қоса, Қытай Халық Банкі жүргізіп отырған ынталандыру шараларынан нәтиже барынша аз болады деп күтіледі.

Ресей экономикасы. Ресейдің ЭДМ болжамдары бойынша 2019 жылдың қорытындылары бойынша экономикалық өсімнің қарқыны жеделдеп, 1,3% болады. Федералдық бюджеттің шығыстары ұлғаюы және монетарлық саясатты жеңілдету нәтижелері ІЖӨ өсіміне қолдау көрсететін болады. 2020 жылы ІЖӨ-нің өсімі 1,7%-ға дейін жеделдейді, ол негізгі капиталға инвестициялардың болжанған өсімдеріне байланысты (6-график).

6-график. Қытайдың, ЕО-ның, Ресейдің нақты өсімі ж/ж

Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Росстат, МЭР РФ, Consensus Ecs., Eurostat

2.2 Сыртқы инфляциялық серпін

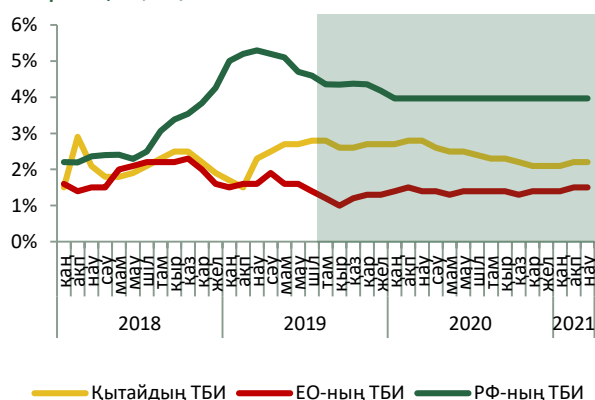
Болжамдық шекте сыртқы инфляциялық аяның жақсаруы күтіледі. Негізгі сауда әріптестері – елдерінде инфляцияның көрсеткіштері өздерінің нысаналы бағдарына жақын болады.

ЕО-дағы инфляция болжамдық кезеңнің соңына дейін ағымдағы деңгейлерге жақын түрде сақталады. Экономиканың қалыпты өсу қарқыны, ұлттық валютаның барынша берік бағамы, сондай-ақ энергия тасымалдауыштар бағасының барынша әлсіз болжамды серпіні тежеуші ықпал етеді деп күтіледі

Қытайдағы инфляция юанның АҚШ долларына бағамының күтілетін әлсіреуі аясында 2020 жылдың ортасына дейін бұрын күткендегіге қарағанда жоғары болып қалыптасады. Болжамдық шектің соңында инфляция 2,2% белгіге тұрақтандырылады.

Ресейдегі инфляция РФ ОБ болжамы бойынша 2019 жылғы қорытынды бойынша 4,0-4,25 болды. Бағаның баяу өсуі ішкі және сыртқы сұраныстың әлсіз серпініне байланысты болды. 2020 жылдың басында таргеттелетін деңгейге оралады деп күтіледі (7-график).

7 - график. Қытайдағы, ЕО-дағы, Ресейдегі инфляция, ж/ж

Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Росстат, ЦБ РФ, Consensus Ecs., Eurostat

2.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары

Ірі орталық банктер риторикасының жұмсаруы нәтижесінде сыртқы

монетарлық талаптар айтарлықтай жұмсарды.

2019 жылғы 31 шілдеде АҚШ ФРС бірінші рет 2008 жылдың соңында негізгі мөлшерлемені 2,0%-2,25%-ға дейін 25 б.т. төмендетті, сондай-ақ 2019 жылғы тамыздан бастап балансты қысқартуды мерзімінен бұрын тоқтатуды жариялады. Мөлшерлеменің төмендеуіне әлемдік экономиканың және сауданың өсуіне теріс әсерін тигізген сауда соғыс эскалациясы, сондай-ақ АҚШ-тағы төмен инфляция ықпал етті. АҚШ ФРС мөлшерлемесінің болашақ серпіні қалыптасқан ахуалға байланысты айқындалады, оның төмендеуі осындай қажеттілік туындаған жағдайда ғана болады.

Экономикалық өсуді қолдау және инфляцияны таргеттелетін деңгейге жақындату үшін ЕОБ 2020 жылғы бірінші жартыжылдыққа дейін мөлшерлемені өзгерістерсіз сақтады, сондай-ақ 1 қарашадан бастап сандық жұмсарту бағдарламасын жаңарту туралы хабарлады.

Экономиканың баяу өсу қарқыны талаптарымен Қытайдың Орталық Банкі пайыздық мөлшерлемелердің реформасын жүргізді. Банктердің пайыздық мөлшерлемелері базалық мөлшерлемеге емес, нарықтық пайыздық мөлшерлемелерге барынша жақын деп саналатын LRP-ге (бірінші сыныпты қарыз алушылар үшін кредиттер бойынша мөлшерлеме) байланысты болады. Бұл іс-шаралар кәсіпорындар және үй шаруашылықтары үшін кредиттердің құнын төмендетуге мүмкіндік береді.

2019 жылы Ресейдегі инфляциялық процестер серпіні РФ ОБ күтулерінен төмен болып қалыптасатындығын, ал 2020 жылдың басында нысаналы мәндеріне дейін баяулау күтілетіндігін ескере отырып, РФ ОБ 2019 жылдың 6 қыркүйегінде базалық мөлшерлемесін 7,25% -дан 7,00% -ға дейін төмендетті.

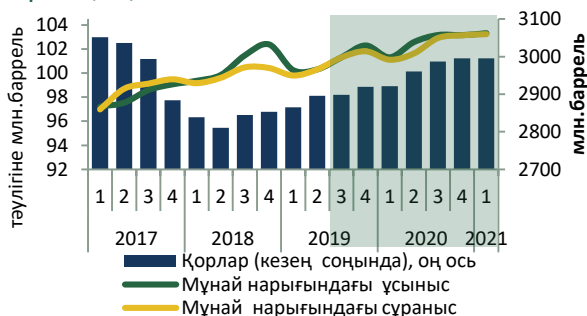
2.4 Тауар нарықтары

АҚШ Энергетика министрлігі жанындағы U.S. Energy Information Administration ақпараттық агенттіктің бағалауы бойынша болжамдық шекте мұнайдың әлемдік қорының өсу қарқыны біртіндеп баяулайды. Бұл ретте мұнай өндіру көлемінің жоғары болуына және әлемде оның тұтынудың барынша баяу өсуіне байланысты айтарлықтай қысқару күтілмейді. Мұнай нарығы болжамдық кезеңнің соңында балансқа жақындайды деп күтіледі.

2019 жылғы шілденің ортасынан бастап, мұнайдың әлемдік бағасы сұраныстың әлсіз және АҚШ-та өндіру көлемінің жоғары болуына байланысты төмендей бастады, бұл нәтижесінде мұнайдың әлемдік қорының өсуіне әкелді (8-график). АҚШ пен Қытай арасындағы сауданың қарсы тұру эскалациясы, сондай-ақ мұнайды тұтынудың одан әрі төмендеуі бойынша қауіптердің өсуі қосымша қысым көрсетті.

2019 жылдың сегіз айы бойынша Brent маркалы мұнайдың орташа айлық бағасы барреліне 64,91 долларды құрады, ал өткен жылдың сәйкес кезеңінде мұнай бағасы барреліне 71,4 доллар деңгейінде белгіленді.

8 - график. Мұнайдың әлемдік нарығының серпіні, ж/ж

Дереккөзі: EIA

Әлемде мұнай өндірісінің ұлғаюуы жалғасты. Мұнайдың негізгі жеткізушілері ОПЕК-тен тыс елдер, әсіресе АҚШ, Бразилия, Канада және Норвегия (9-график) болып қалып отыр. Көрсетілген елдердегі өндірудің өсуі жаңа құбырларды

пайдалануды іске қосу арқылы қолдау табады. ОПЕК+ елдері жасалынған келісім шеңберінде өндіруді төмендетуді жалғастырады. Мұнай жеткізудің одан әрі өсуіне екіұштылықтың негізгі факторлары жоспарланбаған іркілістер, геосаяси екі ұштылық, кен орындарына ұзақ техникалық қызмет көрсету, пайдалы кен орындарын барлау мен өндіруге инвестициялар серпіні болып табылады.

9 - график. Мұнайдың әлемдік өндірісі, ж/ж

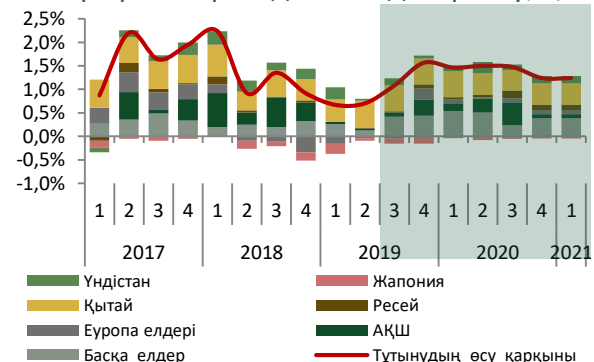

Дереккөзі: EIA

Мұнай импорттаушы елдердегі экономикалық белсенділікке қатысты түскен әлсіз дабылдар аясында мұнайға сұраныс бұрын болжанған қарқынға қарағанда барынша баяу қарқынмен өсетіндігі күтіледі (10-график). Сұраныстың өсуінің негізгі көздері Үндістан, Қытай, АҚШ және Ресей болады. Мұнайға сұраныстың жеделдеуі Жапонияда, Еуропада және Канадада тұтынудың төмендеуімен өтелді.

Мұнай бағасы қозғалысының траекториясы таяудағы болашақта көп жағдайда АҚШ және Қытай арасындағы сауда келіссөздерінің нәтижелеріне, сондай-ақ АҚШ ФРС одан әрі риторикасына байланысты болады.

10 - график. Мұнайды әлемдік тұтыну, ж/ж

Дереккөзі: EIA

Мұнай бағасы құбылмалылығының күшеюі Таяу Шығыс елдерінен жеткізу іркілістеріне, Иран мен Венесуэлаға қарсы санкциялардың күшеюіне, ИМО 2020 жаңа теңіз талаптарының қолданысқа енгізілуіне, сондай-ақ протекционистік саясаттың дамуына байланысты туындауы мүмкін.

Халықаралық ұйымдардың бағалаулары бойынша, Brent мұнайының болжам консенсусы 2019 жылы орташа алғанда бір баррель үшін 65,5 АҚШ доллары, 2020 жылы – бір баррель үшін 65,2 АҚШ доллары, 2021 жылдың басында бір баррель үшін 65,9 АҚШ доллары (1-кесте) болады.

1-кесте. Brent маркалы мұнай бағасы бойынша болжам, бір баррель үшін АҚШ доллары

	2019	2020	1кв.2021
Thomson Reuters*	65,0	64,5	66,0
МВФ**	68,4	66,7	-
Всемирный банк**	68,7	67,6	68,1
Bloomberg***	65,0	63,5	64,0
Consensus forecast****	65,5	63,9	65,4
В среднем	66,5	65,2	65,9

* 2019.30.08. деректер бойынша болжам медианасы
 ** ХВҚ (2019 шілде) және Дүниежүзілік банктің (2019 шілде) болжамы U.K.Brent, Dubai Fateh, and West Texas Intermediate crude oil маркалы мұнайдың орташа бағасына негізделеді
 *** 2019.13.09. деректер бойынша болжам медианасы
 **** 2019 жылғы 15 тамыздағы сауалнамамен

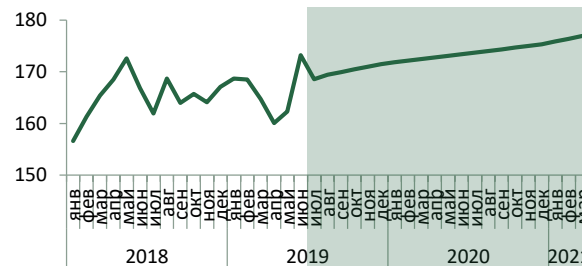
Орташа мерзімді перспективада дәнді дақылдар қорлары деңгейінің қысқаруы аясында инфляцияның азық-түлік құрауыштарының прокси көрсеткіші болып табылатын астыққа арналған ФАО баға индексінің өсуі күтіледі.

БҰҰ-ның азық-түлік және ауылшаруашылығы ұйымы 2019-2020 жылдар арасындағы маусымда дәнді дақылдар өндірісінің 1,2%-ға және тұтынудың 1,0%-ға өсуін болжамдайды. Осының аясында астық қорлары өткен маусыммен салыстырғанда 3,2%-ға қысқарады. Дәнді дақылдар қорларының оларды тұтынуға қатынастарының көрсеткіші 29,6-ға дейін қысқарады, бұл

соңғы алты жылда ең аз мән болып табылады.

Бидайды азық-түлік түрінде тұтыну халықтың өсу көрсеткіштеріне сәйкес болады, осының салдарынан егіс алаңдарын кеңейтуге арналған шектеулер астық қорларын одан әрі төмендету факторлары болып табылады (11-график).

11 - график. ФАО бағалардың индексі, 2002-2004=100%

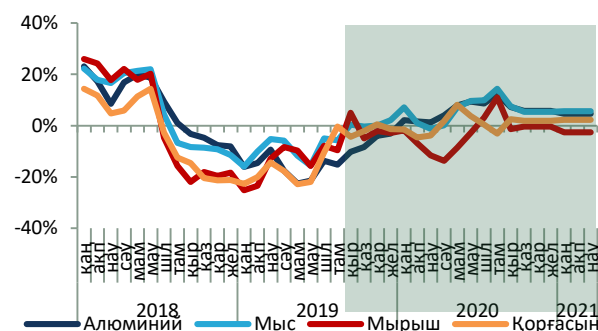

Дереккөзі: БҰҰ Азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы (ФАО)

Металдың бағасы бойынша 2019 жылғы екінші жартыжылдықтағы және 2020 жылғы болжам тұтастай алғанда оң болып қалыптасады.

Есепті кезеңде түсті металдар нарығында бағаның күшті құбылмалылығы байқалды. Болжамдық шекте метал бағасының өсуін Қытай экономикасының баяулауы, оның ішінде АҚШ-пен сауда қатынастарында сақталып отырған екі ұштылық, сондай-ақ әлсіз әлемдік сұраныс және инвестициялық белсенділік тежейді. АҚШ долларының және Қытай юанының барынша әлсіз бағамы тарапынан, сондай-ақ металды жеткізумен ықтимал іркілістер және олардың қорларын төмендету нәтижесінде бағаға көтеріңкі қысым күтіледі (12-график).

12 - график. Метал бағасының серпіні, ж/ж

Дереккөзі: Reuters, Consensus Ecs.

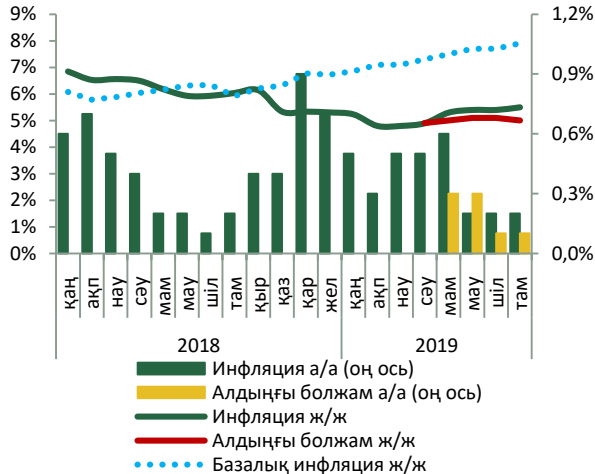
III. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР

3.1. Инфляция

2019 жылғы мамыр-шілденің қорытындысы бойынша инфляция серпіні болжамды мәндерден жоғары болды (13-график). Бұл факт ет пен нан-тоқаш өнімдеріне бағаның күтілгеннен әлдеқайда күшті жағдайда өсуі аясында азық-түлік компоненттерінің жылдамдауына байланысты.

Инфляцияның негізгі жете бағаламауы мамыр айында қалыптасты, болжам 0,3% болған кезде айлық инфляция 0,6% деңгейінде қалыптасты.

13 - график. Нақты инфляция мен оның болжамының серпіні

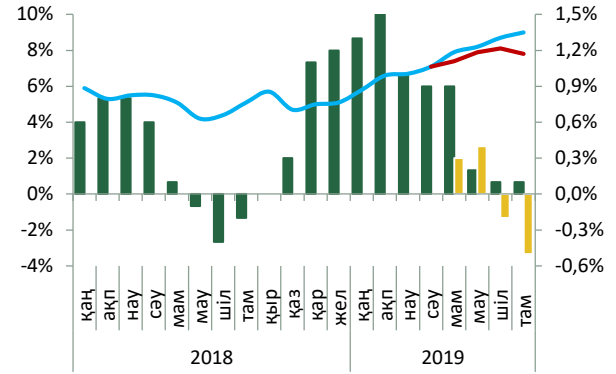

Негізгі инфляция - жемістер мен көкөністерге, реттелетін қызметтер мен энергияға бағаның өсуін қоспағандағы инфляция

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

2019 жылғы мамыр-маусым аралығында инфляцияның жеделдеуі азық-түлік тауарлары бағасының серпінімен түсіндіріледі (14-график). Олардың құрылымында еттің 7,0%-ға (2018 жылғы қаңтар – шілде – 3,1%-ға), нан-тоқаш өнімдерінің - 8,8%-ға (0,8%), балық және теңіз өнімдерінің-6,4%-ға (2,9%-ға) қымбаттауын атап өткен жөн.

14 - график. Нақты азық-түлік инфляция мен оның болжамының серпіні

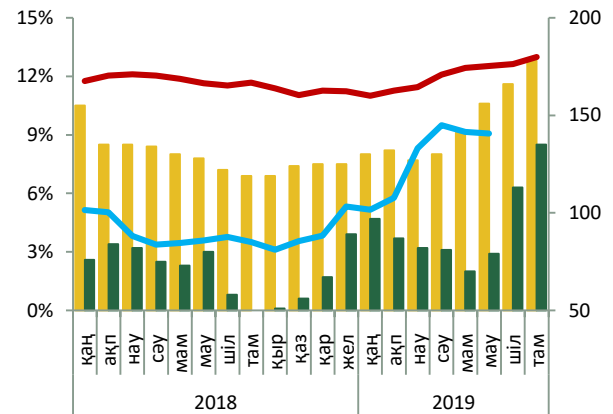

Инфляция а/а (оң ось)
Алдыңғы болжам а/а (оң ось)
Инфляция ж/ж
Алдыңғы болжам ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

Ет өнімдеріне бағаның өсуі әлемдік бағаның өсуі аясында болды, бұл экспорттық және импорттық жеткізілім бағасының, сондай-ақ қазақстандық өндірушілердің бағаларының тиісті өсуіне әкелді (15-график).

15 - график. Ет және ет өнімдеріне әлемдік және ішкі бағалар, ж/ж

Ет және ет өнімдері ТБИ
Ет өнімдері ӨБИ
ФАО ет бағасының индексі 2002-2004=100 (оң ось)
Экспорттық бағалар индексі (оң ось)

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ФАО

2018 жылдың соңында бидайға сыртқы сұраныстың өсуі байқалды, бұл экспорттың өсуіне және қазақстандық астық қорының төмендеуіне ықпал етті. Бұл өндірушілердің ішкі бағаларының және бидайдың экспорттық жеткізілімдері бағасының өсуіне әсер етті (16-график), оның аясында нан-тоқаш өнімдеріне

тұтыну бағаларының жоғарылауы байқалды.

16 – график. Өндірушілердің бағасы, экспорттық бағалар және бидай қоры, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

2019 жылғы тамызда жұмыртқаның бағалары маусымдық төмендеуден кейін күрт өсті. Сонымен, өндірушілер бағасының өсуі аясында (12%) 2019 жылғы тамызда жұмыртқа бағасы өткен аймен салыстырғанда 6,3% -ға өсті.

2019 жылғы қаңтар-тамызда жемістер мен көкөністер 4,1% -ға қымбаттады (2018 жылғы қаңтар-тамызда - 4,4% төмендеді).

Жазғы кезеңге тән көкөніс бағасының айлық динамикасындағы дефляциялық процестер 2019 жылдың маусымынан бастап байқалғанына қарамастан, жыл басынан бері олар 3,6% қымбаттады. Бұл көбінесе 2019 жылдың бірінші тоқсанында байқалған бағаның айтарлықтай өсуіне байланысты (өсім 25,1%).

Сонымен бірге, 2019 жылғы қаңтар-тамызда қант бағасының 4,9% -ға төмендеуі тіркелді (2018 жылғы қаңтар-тамызда 10,9% -ға өсті).

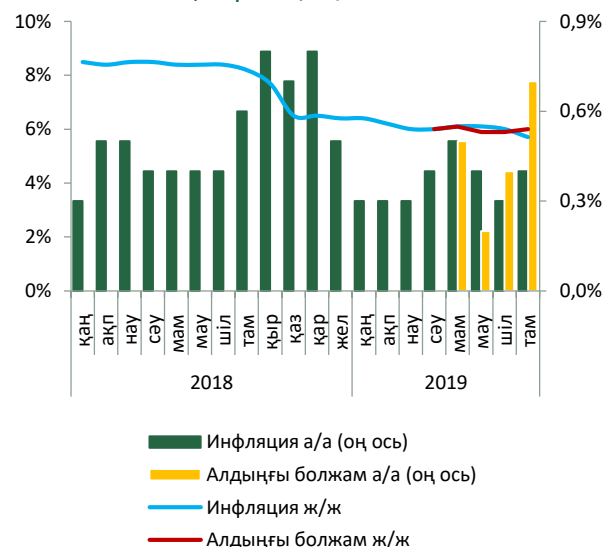
Қант бағасы Ресейден импортталатын бағаның төмендеуі, экспорттың төмендеуі және осы жылдың соңына дейін ЕЭО аумағынан тыс шикі қант импортына жеңілдік шарттарын сақтау аясында төмендеді.

Ет өнімдері, нан өнімдері, жеміс-жидектер мен көкөністер мен

жұмыртқалар бағасының өсуі нәтижесінде көкөністер мен қант бағасының ай сайын төмендеуіне қарамастан, жазғы кезеңге тән азық-түлік құрамындағы дефляциялық процестер байқалмады.

2019 жылғы мамыр-тамызда азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының өсуі баяулады және жалпы болжамдық серпінге сәйкес келді (17-график).

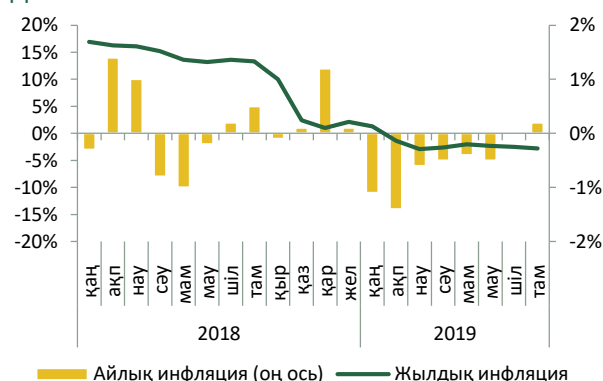
17 - график. Нақты азық-түлік емес тауарлардың инфляциясы мен оның болжамының серпіні, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар құрылымында барлық позициялар бойынша бағалардың өсуі байқалады. Алайда бензин құнының төмендеуі, сондай-ақ дизель отынына бағаның тұрақтылығы барлық топ бағасының жалпы өсуін шектейді (18-график).

18 – график. Жанармай бағасының динамикасы

Дереккөзі: ҰЭМ СК

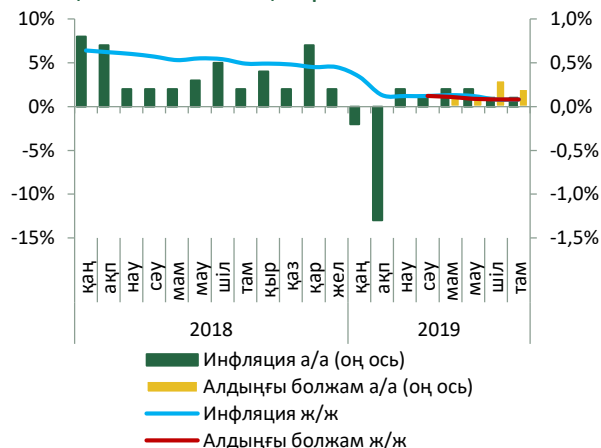
Бензин мен дизель отынына бағаның төмендеуі 2018 жылдың аяғында мұнай өңдеу зауыттарын жаңғырту нәтижесінде өндіріс көлемінің ұлғаюы аясында, сондай-ақ бензин импортына акциздердің өсуі, теміржолмен бензин тасымалдауға тыйым салу және автомобиль жолымен дизель отынын тасымалдауға тыйым салу аясында орын алады.

Азық-түлікке жатпайтын тауарлар құрылымында қалған позициялар бағаның өсуін көрсетеді. Сонымен, 2019 жылдың 8 айы бойынша аяқ киім мен киім 4,1%, тұрмыстық заттар мен тұрмыстық техника - 4,0%, дәрі-дәрмектер - 5,0%, көлік құралдарын сатып алу - 5,6% қымбаттады.

Осы санаттағы тауарлардың бағасының өсуіне азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бөлшек сауда айналымының өсуімен және тұтынушылық несие берудің өсуінің сүйемелдеуімен орын алған тұтынушылық сұраныстың артуы ықпал етті. Сонымен қатар, тұтыну қоржынындағы азық-түлікке жатпайтын тауарлардың көп бөлігі импортталғанын ескерсек, ағымдағы жылы теңгенің АҚШ долларына және ресей рубліне номиналды айырбастау бағамының біртіндеп әлсіреуі де осы санаттағы тауарларға баға белгілеу процестеріне қысым жасады.

2019 жылғы мамыр-тамызында ақылы қызметтер бағасының нақты өсуі болжамдық серпінге сәйкес келді (19-график).

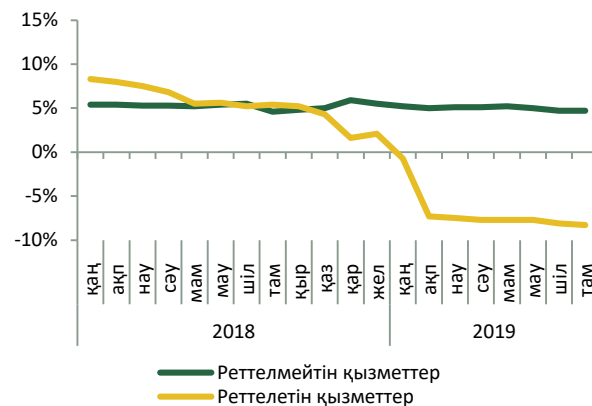
19 - график. Нақты сервистік инфляция мен оның болжамының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

2019 жылдың тамызында ақылы қызметтерге бағалар мен тарифтердің жыл сайынғы өсуі тарихи минималды мәндерде сақталады (0,8%). Реттелмейтін қызметтерге жылдық инфляция деңгейі мамырдағы 5,2% -дан 4,7% -ға дейін баяулады, бұл ретте реттелетін қызметтер 8,3% -ға төмендеді (20-график).

График 20. Реттелетін және реттелмейтін қызметтер серпіні, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Реттелмейтін қызметтердің дезинфляциясы әуе көлігі қызметтерінің құнын 2019 жылдың тамыз айында өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 2,3% -ға төмендетуге ықпал етті. Басқа реттелмейтін қызметтер динамикасы әлсіз болып қала береді.

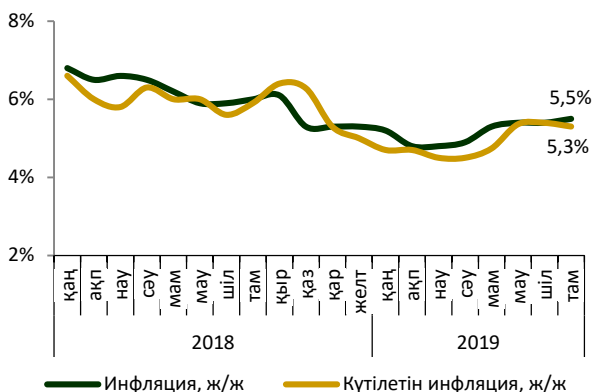
Реттеліп көрсетілетін қызметтерге бағалар мен тарифтердің ай сайынғы динамикасы нөлдік және сәл теріс мәндерде қалды. Жалпы алғанда, 2019 жылдың 8 айында тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық 4,3%, оның ішінде суық су - 7,8%, ыстық су - 10,1%, кәріз - 7,2%, электр энергиясы - арзандады. 5,6% -ға өсті.

3.2 Инфляциялық күтулер

2019 жылғы тамызда, 2019 жылдың маусым-шілдесімен салыстырғанда, инфляциялық күтулердің төмендеуі байқалды.

2019 жылғы тамызда алдыңғы жылдағы инфляцияның сандық бағасы алдыңғы екі айдағы 5,4% -бен салыстырғанда 5,3% құрады (21-график).

График 21. Күтілетін инфляция, ж/ж

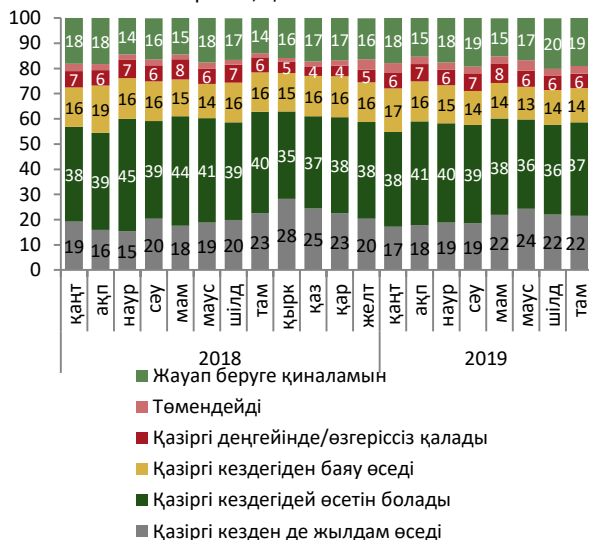

Дереккөзі: ҰЭМ ҚР

Халықты зерттеуге сәйкес респонденттердің 60% -ы алдағы 12 айда ағымдағы инфляция деңгейін ұстап тұруды немесе төмендетуді күтеді (22-график).

График 22. Бір жылдан кейін баға өсімін бағалау

Жалпы алдағы 12 айда азық-түліктің, азық-түлік емес тауарлардың және көрсетілетін қызметтердің бағасы өзгере ме, қалай ойлайсыз?

Дереккөзі: FusionLab

Респонденттер азық-түлік бағасының өсуін атап өтті, бұл халықтың үй шаруашылығындағы шығыстардың көп бөлігін алатын тұтыну тауарлары бағасының өсуіне деген сезімталдығын көрсетеді. 2019 жылғы тамызда жүргізілген сауалнамаға сәйкес, респонденттердің 32,2% -ы ет пен құс етінің бағасының шілдедегі 24,9% -бен салыстырғанда, нан өнімдері мен жарма өнімдерінің бағасы 5,9% -бен салыстырғанда 16,6% -ды

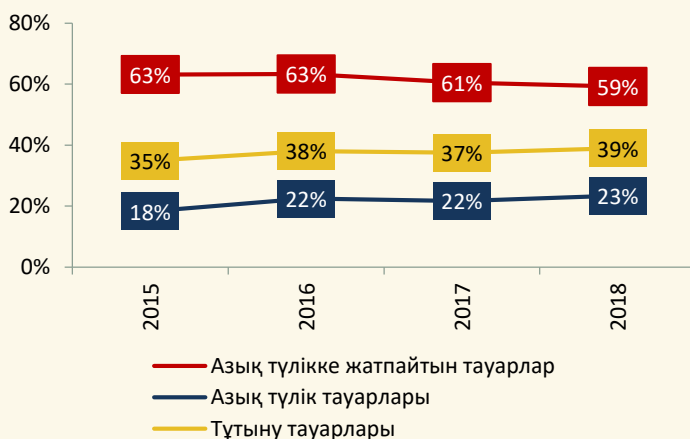
құрады. Дәнді дақылдар мен макарон өнімдері бағасының өсуін атап өткен респонденттердің үлесі шілдедегі 10,1% -дан тамызда 14,2% -ға дейін, сүт өнімдері 14,4% -дан 15,9% -ға дейін және жұмыртқа 2,6% -дан 2,6% -ға дейін өсті. 4,1% [3 қосымша].

Респонденттердің жауаптары, әдетте, инфляцияның ресми статистикасына сәйкес келеді. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі статистика комитетінің мәліметтері бойынша, шілде және тамыз айларында ет және ет өнімдері, нан өнімдері мен жарма бағалары ең жоғары қарқынмен өсті.

1-бокс. Тұтытудағы импорттың үлесі туралы

Қазақстандағы инфляциялық процестер түрлі факторлардың әсерінен қалыптасады, олардың арасында сыртқы факторлар маңызды рөл атқарады. Мұндай ықпалдың маңыздылығын бағалау үшін тауарларды тұтытудағы импорттың үлесін есепке алу қажет. Қазақстанда тұтынудың импорттық құрауышы соңғы бірнеше жылда айтарлықтай өзгерген жоқ. Осылайша, соңғы төрт жылда тауарларды тұтытудағы импорттың үлесі 35-39% шектерінде өзгеріп отырды (1-сурет).

1 - сурет. Тауарларды тұтытудағы импорттың үлесі

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Импорттың аздаған үлесі азық-түлікке жатпайтын тауарларды тұтындан байқалады, ол 2018 жылы 59%-ды құрады. Сонымен бірге азық-түлік тауарларын тұтытудағы импорттың үлесі едәуір төмен: 2018 жылы ол 23% болды.

Қазақстанның негізгі сауда-саттық әріптесі Ресей Федерациясы болып табылады, азық-түлік тауарларының, сонымен бірге азық-түлікке жатпайтын тауарлар импортының неғұрлым үлкен бөлігі соның үлесіне келеді.

Көптеген **азық-түлік тауарларын** тұтытуда едәуір үлес отандық өндіріс

тауарларына келеді. Сонымен қатар 2019 жылғы қаңтар-маусым айларында импорттың жоғары үлесі балық және теңіз өнімдерін (95%), шай мен кофені (78%), қантты (54%) ірімшік пен сүзбені (46%), өсімдік майларын (40%)¹ тұтындан байқалды. Ресей тауарларының едәуір үлесі қантты, өсімдік майын, кондитер өнімдерін, балықты және теңіз өнімдерін, құс етін, сүт өнімдерін тұтындан байқалды.

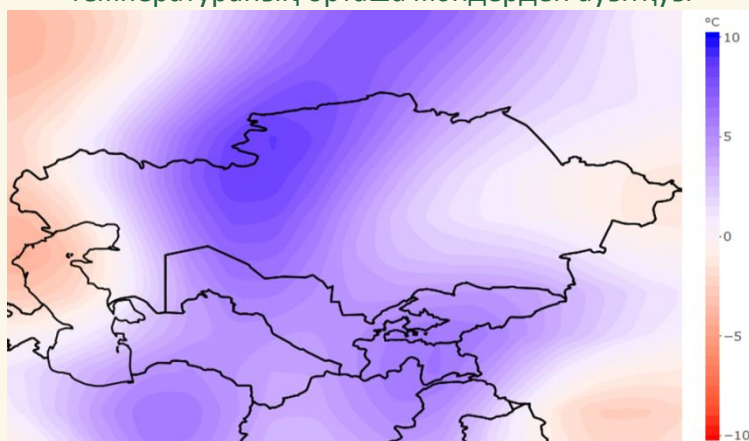
Азық-түлікке жатпайтын тауарлардың импорты ішкі өндірістің жеткілікті дәрежеде дамымауы салдарынан азық-түлік тауарларының импортынан едәуір асып түседі. Аяқ киімді, киім-кешекті, тұрмыстық техниканы, парфюмерия мен косметикалық құралдарды, жууға арналған құралдарды тұтыну толығымен импорт есебінен қамтамасыз етіледі. Жеңіл автомобильдерді, үй жиһазын, жууға арналған құралдарды, тұрмыстық техниканы, линолеумді, дәрумендерді тұтытуда Ресей өнімдері жоғары үлеске ие.

Ішкі өндірістің болмауы не жеткіліксіз болуы себепті азық-түлікке жатпайтын тауарларды және жекелеген азық-түлік тауарларын тұтытудағы импорттың жоғары үлесі теңгенің айырбастау бағамы құнсызданған кезде, сондай-ақ сауда-саттық әріптесі болып табылатын елдерде ондай тауарларға баға өскен кезде бағаның өсуінің жоғары тәуекелін құрайды.

¹ ҚР ҰЭМ СК бюллетенінің Қазақстан Республикасы ресурстарының балансы бойынша және өнім (тауар) мен шикізаттың жекелеген түрлерін пайдалану деректері бойынша есептелді, импорт үлесі = импорт/ішкі нарықта өткізу

2-бокс. 2019 жылы дәнді дақылдар түсімінің аз болу тәуекелдері

1 - сурет. 2019 жылдың шілдесінің ортасында температураның орташа мәндерден ауытқуы

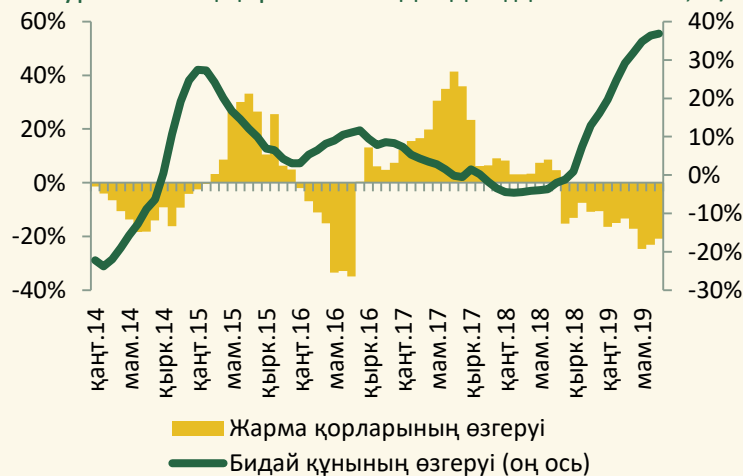
Дереккөзі: ҚРҰБ Earth System Research Laboratory мәліметі бойынша

1-кесте. 2018-2019 жж. Астық дақылдарының жиналуы туралы жедел ақпарат *

Облыс	Жиналды, мың га				Өнімділігі,	
	2018		2019		2018	2019
	мың га	%	мың га	%		
Ақмола	29.5	0.7	396.1	9.0	11.2	9.9
Қостанай	221.0	5.4	1034.5	26.1	8.0	4.6
Солтүстік Қазақстан	32.6	1.2	500.0	17.5	13.2	14.3
Қарағанды	5.6	0.7	94.6	11.2	9.8	9.3
Павлодар	25.7	3.5	148.2	18.9	10.8	9.1
Шығыс Қазақстан	152.6	28.3	159.7	29.0	15.0	18.1
Ақтөбе	128.2	29.1	114.0	24.9	6.1	4.9
Алматы	258.0	57.3	278.4	61.7	19.4	21.2
Жамбыл	280.4	99.6	332.3	99.6	22.9	23.0
Батыс Қазақстан	187.2	77.1	175.2	71.0	7.1	9.0
Түркістан	236.3	99.1	224.4	97.3	17.8	20.8
Қызылорда	6.1	6.4	8.4	8.7	17.0	17.5
Барлығы □	1563.2	10.4	3465.8	22.8	14.7	12.0

Дереккөзі: АШМ, * 28 тамызға

2 - сурет. Астық қоры мен бидайдың динамикасы, г /

Дереккөзі: АШМ, ҰЭМ СК

2019 жылғы шілдеде Қазақстанның көптеген аумағында орташа температураның нормадан артық көтерілуі байқалды. Атап айтқанда, Қостанай облысында және онымен шектес облыстарда 40 градус ыстық жағдайлары тіркелді (1-сурет). Бұл факт өңірде қуаңшылықтың болуына және дәнді дақылдар мен бұршақ тұқымдастар өнімінің төмендеуіне себеп болды, бұл өңірде өнімді жинау жұмыстарын жылдағыдан ерте бастауға мәжбүр етті.

Ауыл шаруашылығы министрлігінің жедел деректері бойынша, 2019 жылғы 28 тамызда Қазақстанда егіс аумағының 22,8%-ы немесе 3,5 млн. гектар өнім жиналды, бұл 2018 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 2 есе артық (1-кесте). Сонымен қатар, ағымдағы жылы бір гектардан орташа өнімділік 12 центнерге дейін төмендеді, 2018 жылы бір гектардан 14,7 центнер өнім жиналған болатын.

Осының аясында, егер 2019 жылдың соңына дейін өнімділік ағымдағы мәндерде сақталатын болса, онда дәнді дақылдардың жалпы өнімі 18,3 млн тоннаны құрауы мүмкін, бұл 2018 жылғы көрсеткіштен 20%-ға төмен (22,8 млн. тонна).

Мұнымен бірге, 2018 жылғы тамыздан бастап экспорт көлемінің 2018 жылы 50%-ға өсуі және диқандардың бидайдың ішкі бағасын көтеруі нәтижесінде дәнді дақылдар қорының азаюы байқалғанын атап өту керек (2-сурет). Ағымдағы жылдың басынан бастап экспорт бірқатар қысқарды (2019 жылдың 6 айында 2,6%-ға), сонымен бірге ішкі қорлардың азаюы жалғасуда.

Дәнді дақылдар өнімінің күтілетін азаюымен бірге ішкі қорлардың қысқаруы ішкі нарықта бағаның әрі қарай өсу тәуекелін құрайды. Бидай құнының өсуі ұнның бағасының қымбаттауына алып келуі мүмкін, бұл, өз кезегінде, барлық нан-тоқаш өнімдерінің құнына әсер етеді.

IV. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

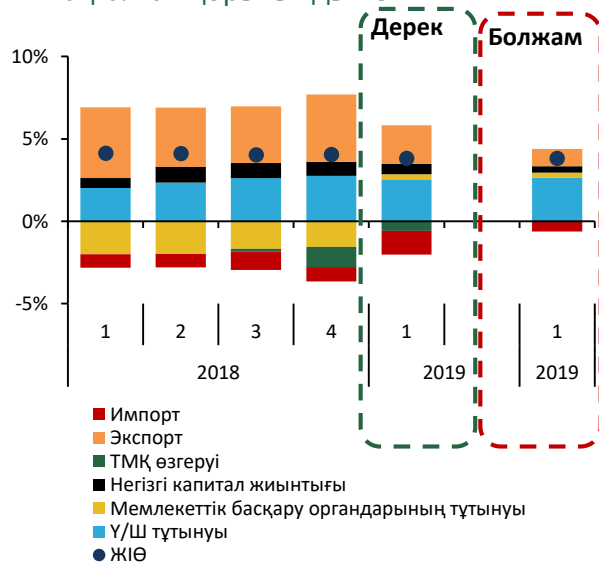
4.1 Ішкі сұраныс

2019 жылғы бірінші тоқсанда Қазақстан экономикасының өсуімен қоса үй шаруашылықтарын тұтынудың өсуі, мемлекеттік басқару органдары тұтынуының қалпына келуі және экспорттың оң серпіні болды. Импорттың жылдамдауы мен экономикадағы қорлардың төмендеуі тежеуіш факторлар болды.

2019 жылғы бірінші тоқсанның қорытындылары бойынша түпкілікті пайдалану әдісімен ІЖӨ өсуі 3,8% болды, бұл болжамды мәндерге толығымен сәйкес келеді (23-график).

Тұтынушылық сұранысты, мемлекеттік басқару органдарының тұтынуын болжамды бағалау дәл болып шықты. Толық бағаланбаған экспорт пен импорт болжамындағы ауытқушылықтар байқалды, жалпы жинақтау болжамы фактімен салыстырғанда оптимистік (асыра бағаланған) болды.

23 - график. Түпкілікті пайдалану әдісімен ЖІӨ дерегі және болжамы. Құрамдауыштардың салымдары бойынша ІЖӨ-ні бөлшектеп байланыстыру, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері, ҚРҰБ болжамдары

2,4% болжам кезінде 2019 жылғы бірінші тоқсанда экспорттың нақты өсуі

5,3% болды. Қазақстандық экспорттың негізгі позициясы ретінде мұнай және газ конденсатын өндіру бойынша қалыпты бағалауға байланысты (22 млн мұнай және газ конденсаты) нақты экспорттың баяулауы күтілген болатын.

Осы бағалауға ірі кен орнының (Қашаған) күрделі жөндеуге жабылуы, ОПЕК+ келісімі шеңберінде тәуліктік мұнай өндірудің қысқаруы, негізгі қорлардың жоғары амортизациясы әсерінен ескі кен орындарында өндірудің табиғи баяулауы, Қазақстан экспортына деген сыртқы сұраныстың төмендеуі сияқты алғышарттар негіз болды.

Сонымен бірге, елдің барлық ірі кен орындарының толығымен іске қосылуына байланысты іс жүзінде 23 млн тонна мұнай және газ конденсаты өндірілді, бұл нақты көріністе өткен жылдың тиісті кезеңіне қарағанда 2,7%-ға көп.

Мұнай өндірудің әлсіз өсуіне қарамастан, оның экспорты нақты көріністе 3,1%-ға, құндық көріністе – 9,7%-ға қысқарды. Бұл көбінесе Қазақстан мұнайын негізгі тұтынушылардың тарапынан оған деген сұраныстың төмендеуімен байланысты болды: Италия (16,8%-ға қысқару), Нидерланды (50,6%-ға) және Франция (6,9%-ға).

Жалпы экспорт құндық көріністе 4,3%-ға қысқарды. Осының әсерінен 2019 жылғы бірінші тоқсанда нақты экспорттың өсуіне 2018 жылғы бірінші тоқсанмен салыстырғандағы теңгенің әлсіздігі себеп болды (теңгенің айырбастау бағамының 16,8%-ға әлсіреуі).

Болжам 2,2% болғанда тауарлар мен қызметтердің импорты 2019 жылғы бірінші тоқсанда 5,0%-ға өсті. Жоғары тұтынушылық сұраныстың әсерінен импорттың ІЖӨ өсуіне тежеуіш ықпалы туралы алғышарттар іске асырылды. Мәселен, импорт құрылымындағы өсу тұтынушылық тауарлар бойынша ғана байқалды (заттай көріністе 3,5%-ға өсті), олардың жалпы импорттағы үлесі 24% болды.

Тауарлардың қалған топтары бойынша импорт қысқарды: аралық тауарлардың импорты – 4,5%, инвестициялық тауарлардың импорты – 6,3% және өзге тауарлардың импорты – 0,2%.

Осылайша, нақты импорттың өсуіне экспорт сияқты ең басты 2018 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғандағы 2019 жылғы бірінші тоқсандағы теңгенің АҚШ долларына қатысты айырбастау бағамының әлсіреуі себеп болды.

2019 жылғы бірінші тоқсанда инвестициялық белсенділіктің серпіні қалыпты болды. Негізгі капиталға инвестициялар 7,0%-ға өсті. Бұл негізгі капиталды жинақтаудың 3,4%-ға өсуіне алып келді. Сонымен бірге, 2019 жылғы бірінші тоқсанда жалғасқан экономикадағы қорлардың қысқару әсерінен жалпы жинақтау 0,2%-ға ғана ұлғайды, бұл болжамды мәндерден анағұрлым аз (1,7%-ға өсу).

Қазіргі уақытта негізгі капиталға инвестициялардың жылдамдауы байқалып отыр (өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 2019 жылғы бірінші жарты жылдықта 11,7%-ға өсу) (24-график). Атап айтқанда, экономикадағы ірі инфрақұрылымдық жобалардың іске асырылуы әсерінен құрылыс және күрделі жөндеу жұмыстары өсті. Соның нәтижесінде 2019 жылғы бірінші жарты жылдықтың қорытындылары бойынша бірінші тоқсандағы төмендеуден кейін инвестициялық импорт жылдамдады (25%-ға өсу) және аралық тауарлардың импорты өсті (1,5%-ға).

2019 жылғы қаңтар-маусым айларының қорытындылары бойынша тұрғын үй құрылысына инвестициялар 19%-ға жоғары өсуді көрсетті. Инвестициялардың өсуі Қарағанды (7,9%-ға төмендеу), Қостанай (17,4%-ға) және Маңғыстау (17,5%-ға) облыстарын қоспағанда, барлық өңірлерде байқалды. Елеулі түрде өсу Шымкент қ. (2 есе), Түркістан облысында (45,3%-ға) және Солтүстік Қазақстан облысында (42,7%-ға) байқалды.

24 - график. Инвестициялық белсенділік көрсеткіштері, ж/ж жинақталған қорытындымен

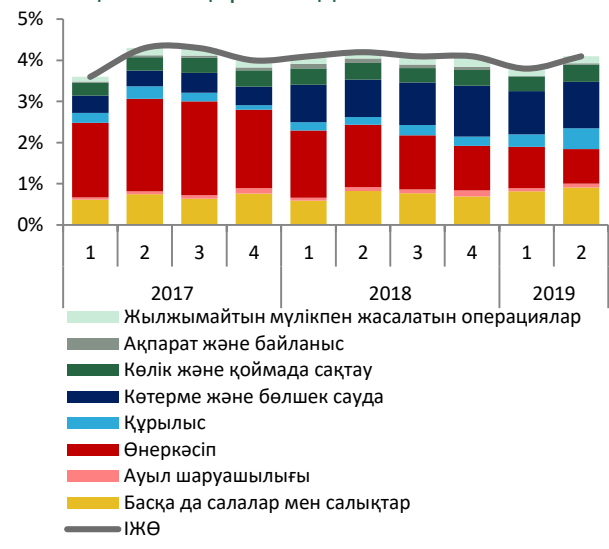

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ

4.2 Ішкі ұсыныс

ҰЭМ-нің алдын-ала мәліметтері бойынша 2019 жылдың қаңтар-тамыз айларында өндіріс әдісімен нақты ІЖӨ өсуі алдыңғы жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 4,3% болды (25-график).

25 - график. ЖІӨ декомпозициясы. Жалпы ішкі өнімнің өсуіне экономика салаларының қосқан үлесі, ж/ж жинақталған қорытындымен

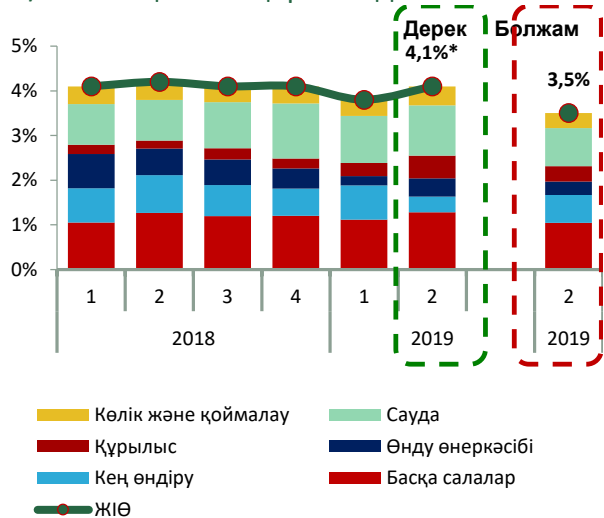

Дереккөзі: ҰЭМ СК, есептеулері ҚРҰБ

Өңдеу өнеркәсібінде, құрылыста, сауда мен көлікте өсудің жылдамдағаны байқалды, оның қарқыны Ұлттық Банктің бағалауына қарағанда анағұрлым оптимистік болды. Сонымен бірге, тау-кен өнеркәсібіндегі өсу қарқыны іс жүзінде

болжаммен салыстырғанда анағұрлым әлсіз болды (26-график).

26 - график. Өндіру әдісімен ЖІӨ дерегі мен болжамы. Құрамдауыштардың салымдары бойынша ІЖӨ-ні бөлшектеп байланыстыру, ж/ж жинақталған қорытындымен

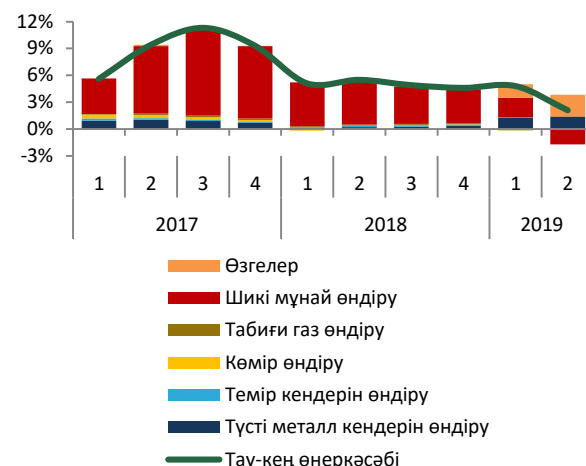
Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

2019 жылдың қаңтар-тамыз айларында тау-кен өнеркәсібіндегі өндіріс өсімі 3,1% құрды.

Жыл ішінде өсудің баяулауы өңделмеген мұнай мен газ конденсатын, көмір мен лигнитті, темір рудасын өндірудің төмендеуімен байланысты болды. Өңделмеген мұнай мен газ конденсатын өндірудің қысқаруы Қарашығанақ (қабатты судың шамадан тыс болуына байланысты ұңғылардың жабылуы) және Қашаған (өндірісті толығымен тоқтата отырып ұзақтығы 35 күндік жоспарлы жөндеу жұмыстарын жүргізу) кен орындарында мұнай өндірудің төмендеуімен негізделді.

Металл рудаларын, атап айтқанда түрлі-түсті металл рудаларын өндіру көлемінің ұлғаюы саланың өсуіне оң үлес қосты (27-график).

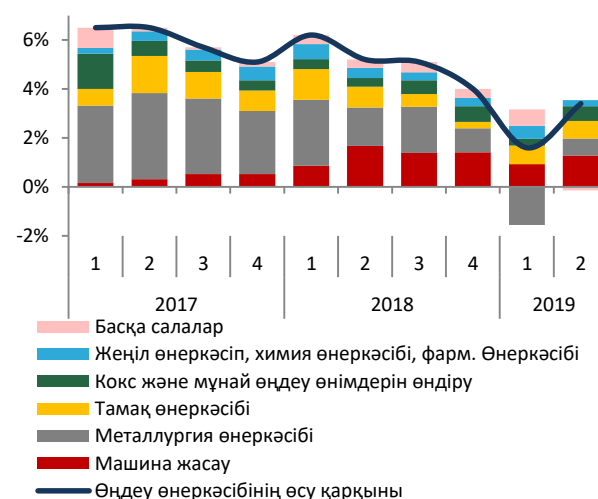
27 - график. Тау-кен өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҚР ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

Өңдеу өнеркәсібі 2019 жылғы қаңтар-тамызда 3,3% -ға өсті. Саланың жылдам өсуінің басты факторы – металлургия өнеркәсібіндегі өндіріс көлемінің, атап айтқанда негізгі асыл және түрлі-түсті металдар өндірісінің ұлғаюы болды. Сонымен қатар азық-түлік өндірісінің өсуі, мұнай өңдеу, машина жасау өндірісінің ұлғаюы да саланың өсуіне оң үлес қосты (28-график).

28 график. Өңдеу өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

2019 жылғы қаңтар-тамызда құрылыстағы өндіріс 11,8%-ға өсті. Жоғары өсім негізінен өндірістік нысандардың құрылысына, атап айтқанда, «Алтыналмас

АК» АҚ бағалы металдар өндіретін зауытқа, сульфидті кенді байытатын фабрикаға және ТШО зауытында құрылыс-монтаж жұмыстарын жүргізуге байланысты. Сондай-ақ өсімге автомобиль жолдары мен «Сарыарқа» магистралды газ құбыры жобасы бойынша магистралды құбыржолдар жүргізу бойынша құрылыс жұмыстары әсер етті.

2019 жылдың 8 айында сауда көлемі, негізінен, көтерме сауданың өсуі нәтижесінде 7,6%-ға өсті (29- график).

29 график. Бөлшек тауар айналымы өсімінің құрылымы және көтерме тауар айналымының өсу қарқыны, ж/ж өспелі қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

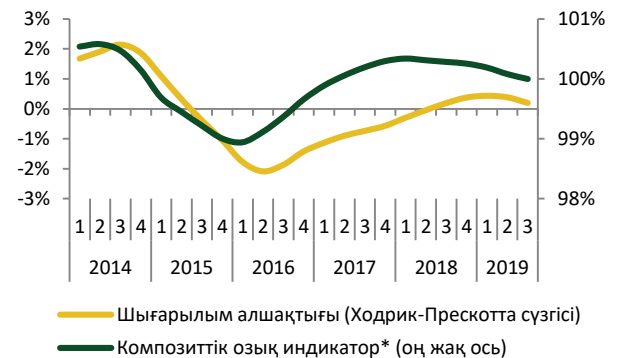
Сауданың өсуінің оң динамикасы аясында көліктің дамуы тиімді сипат алды. Жалпы 2019 жылғы қаңтар-тамызда 5,5%-ға өсті. Саланың өсуіне автомобиль көлігімен жүк тасымалдау елеулі үлес қосты.

Нақты сектордағы кәсіпорындардың сауалнамаларын біріктірілме бағалау болып табылатын композиттік озық индикатор динамикасы Қазақстандағы іскерлік белсенділіктің тұрақты дамуын көрсетеді.

Мұнайдың әлемдік нарығындағы қолайлы жағдайлар, сондай-ақ нақты ақшалай кірістердің өсуі жағдайында ішкі тұтынуды қалпына келтіру кәсіпорындардың дайын өніміне сұранысқа оң әсер етті. Сұралған кәсіпорындар (өнеркәсіп, ауылшаруашылығы, көлік, сауда, құрылыс) шикізат пен материалдар бағасының өсу қарқынының бәсеңдеуін, өндірістік қуаттарды пайдалану деңгейінің жоғарылауын, сатудың орташа пайдалылығын атап өтті. Кредиттеу жағдайларының нашарлағанын атап өткен және теңгенің АҚШ долларына шаққандағы айырбас бағамының өзгеруінен шаруашылық қызметке теріс әсерін көрген кәсіпорындар саны азайды.

2019 жылдың бірінші жартыжылдығында, жинақтайтын композиттік озық индикатор, шығарылым үзілісі сияқты, әлсіз оң аймақта тұр. Бұл нақты сектордағы іскерлік белсенділіктің тұрақты өсуін және экономикада әлсіз инфляциялық қысымның бар болуын көрсетеді (30-график).

30 график. Композиттік озық индикатордың динамикасы және шығарылымның алшақтығы

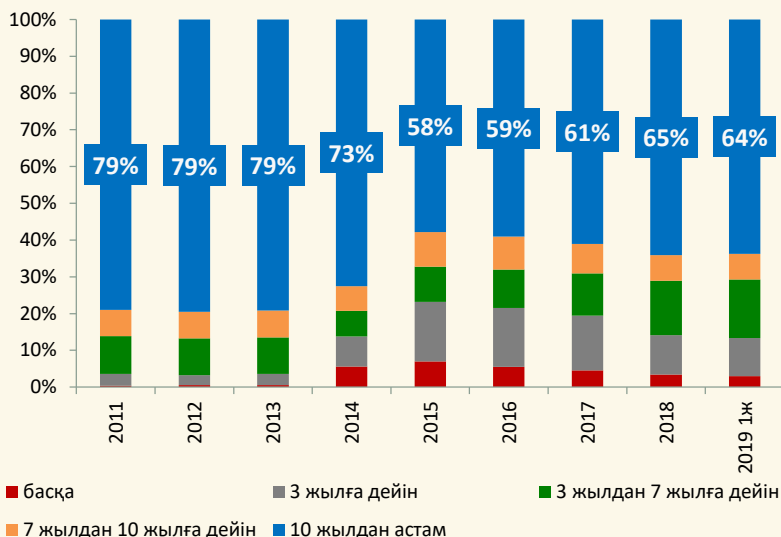
Дереккөзі: ҚР ҰЭМ СК, ҚРҰБ, ҚРҰБ есептеулері

* ЭЫДҰ әдістемесіне сәйкес композиттік озық индикаторды есептеу

3-бок. Қазақстанда автомобиль құрастырудың дамуы

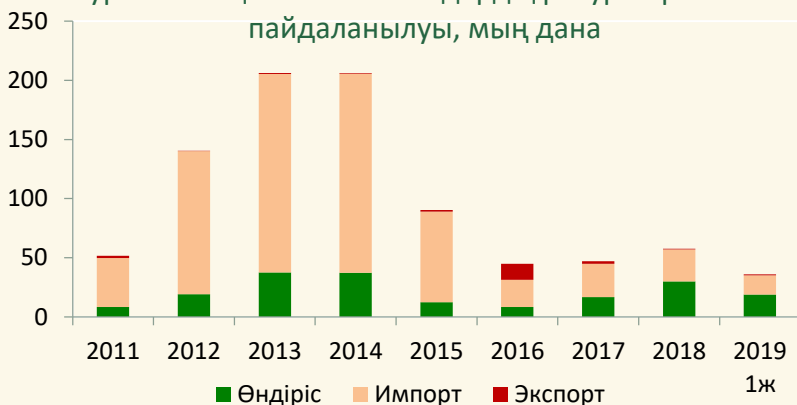
2019 жылғы 1 шілдедегі жағдай бойынша Қазақстан Республикасында тіркелген жеңіл автомобильдердің саны 3687,6 мың бірлікті құрады. 2016 жылдың соңында көлік құралдарын қайта өңдеу жөніндегі мемлекеттік бағдарлама іске асырылғанына қарамастан, елдегі автопарк тозып барады. Жаңа (3 жылға дейінгі) автомобильдердің үлесі азайып, 10 жылдан асқан автомобильдердің үлесі артып келеді.

Сурет 1. Тіркелген көліктердің шығарылған жылы бойынша саны

Дереккөзі: ҚР ҰЭМ СК

Сурет 2. Жеңіл автомобильдердің ресурстары және пайдаланылуы, мың дана

Дереккөзі: ҚР ҰЭМ СК

жартыжылдығында ішкі нарықта 34,3 мың дана жеңіл автокөлік сатылды, оның 54,7%-ы – қазақстанда шығарылған автомобильдер, бұл машина жасау тарихындағы ең жоғары деңгей болып табылады (2-сурет). 2019 жылдың бірінші жартыжылдығының қорытындысы бойынша автомобиль өнеркәсібіндегі кәсіпорындар өндірісінің көлемі 144,8 млрд теңгені құрады (2018 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 47,6%-ға артық) немесе өндірілген ЖІӨ-нің жалпы көлемінде 0,5%.

Осылайша, елдің автопаркін жаңартуға бағытталған шаралар салада жұмыспен қамтудың өсуін қоса алғанда, отандық өндірістің дамуына, сондай-ақ жаңа технологияларды енгізу мен дамытуға ықпал етеді.

2019 жылы бұл тенденция біршама бәсеңдеді, бұл басқа факторлардың қатарында отандық өндірістегі автомобильдерді сатып алуға жеңілдікпен кредит беру бағдарламасының іске қосылуына байланысты болды (бағдарламаны ҚРҰБ әзірледі және қаржыландырды).

2019 жылдың бірінші жартыжылдығының нәтижелері бойынша тіркелген жеңіл автомобильдердің жалпы санында шығарылған жылы 10 жылдан асқан автомобильдердің үлесі 64%-ды, шығарылған жылы 7 жылдан 10 жылға дейінгілер - 7%-ды, 3 жылдан 7 жылға дейінгілер - 16%-ды, 3 жылдан аспайтындар - 10%-ды ғана құрады (1-сурет).

Жеңілдікпен кредит беру бағдарламасы басқа факторлармен қатар жеңіл автомобильдерге деген сұраныстың артуына мүмкіндік берді және отандық өндірістің дамуына тиімді әсер етті. Сонымен, 2019 жылдың бірінші

4.3 Еңбек нарығы

2019 жылдың екінші тоқсанында күшті еңбек нарығы жұмыспен қамтылудың және нақты жалақының өсуімен сипатталды.

2019 жылдың екінші тоқсанында жұмыс күші 1,4%-ға, оның ішінде жұмыспен қамтылған халық саны 1,4%-ға ұлғайды, жұмыссыздар саны өзгеріссіз қалды (31-график).

Жұмыспен қамтылған халықтың құрылымында жалдамалы жұмысшылардың да, өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың да өсуі жалғасты. Ақпаратпен, коммуникациямен және жылжымайтын мүлікпен жасалатын операцияларды қоспағанда, жұмыспен қамтылудың өсуі барлық салаларда байқалды.

Құрылыс саласының айтарлықтай өсуі аясында осы секторда жалдамалы жұмысшылар санының қалпына келуі байқалды. Білім беру және денсаулық сақтау саласындағы қызметкерлердің өсуі жалғасуда.

2019 жылдың екінші тоқсанында соңғы тоқсанда байқалған өзін-өзі жұмыспен қамтығандар санының өсуі жалғасты. Бұл ретте өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық ауыл шаруашылығында (34,6%), саудада (34,4%), көлікте (10,3%) және құрылыста (6,7%) шоғырланған. Өзін-өзі жұмыспен қамтығандар санының өсуі өнімді жұмыспен қамтылғандар санының өсуімен қатар жүреді, ал өнімсіз жұмыспен қамтылғандар санының төмендеуі жалғасуда.

31 график. Жұмыссыздық деңгейі, жұмыс күшінің өсу құрылымы, ж/ж

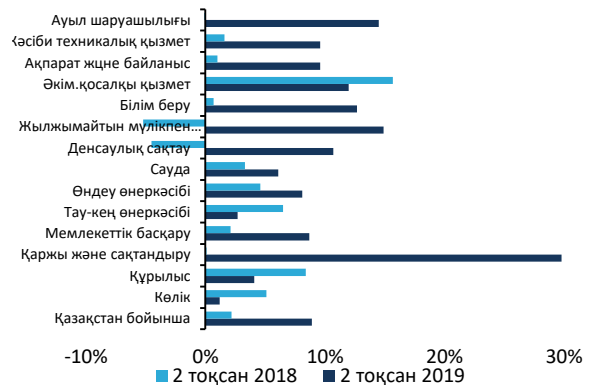

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Ең төменгі жалақының артуы, мемлекеттік сектордың қызметкерлері жалақысының өсуі нақты жалақы көлемінің 2019 жылдың екінші тоқсанында 8,9%-ға дейін өсуіне ықпал етті (32-график). Нақты жалақының оң динамикасы тұрғын үймен қамтамасыз ету және тамақтану қызметтерін көрсететін секторды қоспағанда, экономиканың барлық салаларында байқалды.

Осындай жағдайларда ірі және орта кәсіпорындардың жалақы қорына шығындар жеделдеді. Еңбек нарығындағы бұл жағымды жағдай соңғы рет 2014 жылы байқалды.

32 график. Салалар бойынша нақты жалақы өсуі, ж/ж

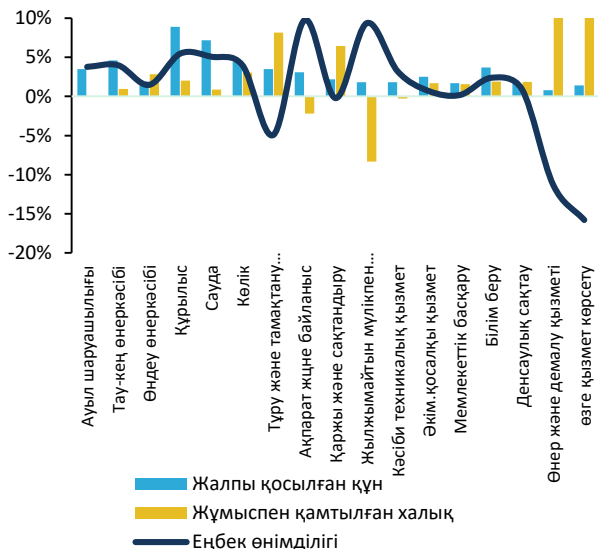
Дереккөзі: ҰЭМ СК

4 жыл ішінде алғаш рет еңбекақының жедел өсуі аясында нақты жалақының өсу қарқыны еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан асып түседі, осылайша өндірушілердің бағаларына инфляциялық қысым көрсетіледі. Нақты жалақының өсу қарқыны еңбек өнімділігінің өсу қарқынымен салыстырғанда көлік пен құрылысты қоспағанда, экономиканың барлық негізгі салаларына тән.

2019 жылдың бірінші тоқсанында еңбек өнімділігі 2,1%, оның ішінде тауарлар өндірісі секторларында 2,5%, қызмет көрсету өндірісі 1,8% өсті. Осы салалардағы жұмыспен қамтылудың төмендеуі жағдайында еңбек өнімділігінің ең үлкен өсуі ақпараттық және байланыс және жылжымайтын мүлікпен жасалатын операцияларда тіркелді.

Жұмыспен қамтудың өсу қарқыны осы салалардағы қосылған құнның өсу қарқынынан озып кету аясында тұрғын үй және тамақтану, өнер, ойын-сауық және демалыс және басқа салаларда еңбек өнімділігінің төмендеуі байқалды (33-график).

33 - график. Салалар бойынша еңбек өнімділігі және жұмыспен қамтылған халық, 2019 жылдың 1 тоқсанында, ж/ж

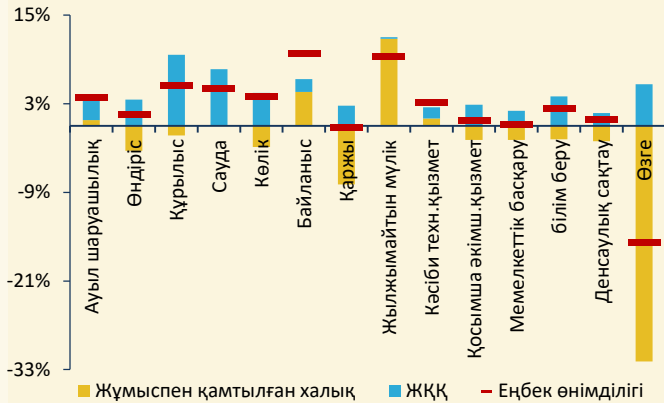

Дереккөзі: ҰЭМ СК

4-бокс. Еңбек өндірісі және оған әсер ететін факторлар

2019 жылғы бірінші тоқсанда 2013 жылдан бастап бірінші рет, нақты жалақының өсуі еңбек өндірісінің өсуінен озды. Өндірістің біруақытта өсуімен бірге болмайтын еңбекақының өсуі өндірушілер өзіндік құнына өсіретін қысымға және тиісінше экономикада соңғы бағаға әсер етеді. Жалпы еңбек өндірісі үлкен өзгергіштігімен және серпінділігімен сипатталады факторлардың үлкен санының әсері салдарынан, оның 3 негізгі топқа шартты түрде бөлуге болады: материалдық-техникалық, ұйымдастыру және әлеуметтік-экономикалық.

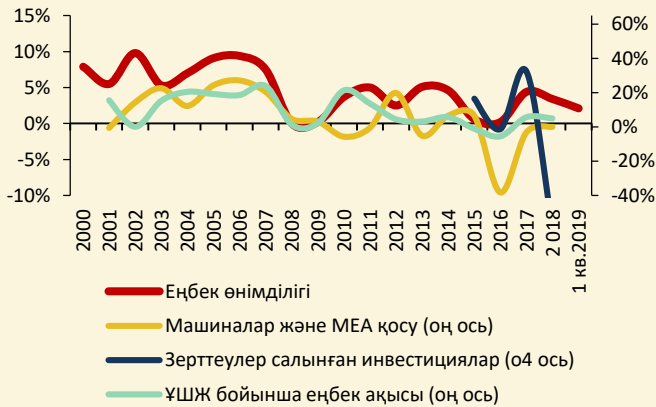
Сурет 1. Еңбек өнімділігінің декомпозициясы (1 тоқсандағы сыртқы экономикалық қызмет бойынша)

* Жұмыспен қамтудың оң үлесі оның азаюын білдіреді

жұмыспен қамтудың орташа өсуі 2,6% (2013-2018 жылдары жұмыспен қамтудың орташа өсуі 1%) құрады.

Сурет 2. Еңбек өнімділігі және факторлары

технологияларды енгізу, олар еңбек өндірісіне оң әсер ететінін атап өтуге болады. Сол кезде экономика салалары бойынша инвестицияларды бірқалыпты бөлмеуді, технологияларды енгізу елеусіз ауқымдылығын, ғылыми талдамаларға аз шығындарын ескере отырып, шектеулі болып қалады. Мәселен, машиналар мен жабдықтарды жаңарту коэффициенті барлығы 9,2% тең (барлығы НӨҚ – 9,3%), сол кезде тозу коэффициенті 43% құрайды (барлығы НӨҚ – 38,3%). Сонымен бірге техникалық базада оң өзгерістері де бар. Мысалы, Қазақстанда еңбекті капиталмен қамту (бір жұмысшыға нақты капитал құны) 2018 жылы 2010 жылмен салыстырғанда нақты көрсеткіш 2 есе ұлғайды (2010 жылы 1 қызметкерге капитал құны 1185 мың теңге, 2018 жылы –2010 жылғы бағамен 2499 мың теңге).

Осылайша, Қазақстанда еңбек өндірісі бірінші кезекте еңбекті ұйымдастыруды жақсарту есебінен өседі, сол кезде еңбектің техникалық және технологиялық жабдықталуы одан әрі дамытуды және инвестиция салуды талап етеді.

Әлеуметтік-экономикалық факторлар кадрлардың біліктілігі, жұмыс берушілердің ынталандыру тиімділігі деңгейіне, кәсіпорындарда еңбек талаптарға байланысты. Еңбекақыға шығындармен көрсетілген жұмыс берушілердің ынталандыру каналы (СНС деректерден), еңбек өндірісіне әсер ететін тиімді канал болып табылады, өйткені ұзақ тарихи қатарда бұл көрсеткіштерде бір бағытты динамикасы бар (2-сурет). Бірақ 2019 жылы жалақыны көтеру жөніндегі мемлекеттік саяси шараларының аясында нақты жалақының өсуі байқалады, оның қарқыны еңбек өндірісін өсуінен асып түседі. Осындай алшақтық Қазақстанның 2013 жылға дейінгі экономикасы үшін тән болған, сол кезде

Еңбек өндірісінде жұмыспен қамту салымдарын негізге ала отырып (1-сурет) Қазақстанда кейбір салаларын дамыту экстенсивті деп айтуға болады. Әлемдік тәжірибеде еңбек өндірісінің тиімділігі өндірістің қарқынды факторлары арқылы жетеді, атап айтқанда ғылымды дамытуға және өндірістегі оның жетістілігіне енгізу шығындар. (материалдық-техникалық факторлар).

Басқа материалдық-техникалық факторлардың динамикасын талдай отырып, атап айтқанда өндірісті автоматтандыру және жаңа

4.4 Фискалдық саясат

Ағымдағы жылы бюджеттік шығыстардың бюджеттік шығыстарының, әсіресе әлеуметтік қолдауға және жалақыға едәуір ұлғаюынан, сондай-ақ Ұлттық қордан аударымдардың ұлғаюынан көрінетін бюджеттік ынталандыру инфляциялық қысымның сақталуын анықтайтын негізгі фактор болып қала береді.

2019 жылдың қаңтар-тамыз айларында бюджет тапшылығы 2018 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 1,7 есе артып, 722,6 млрд. құрды (34-график).

34-график. Республикалық бюджет кірістерінің құрылымы

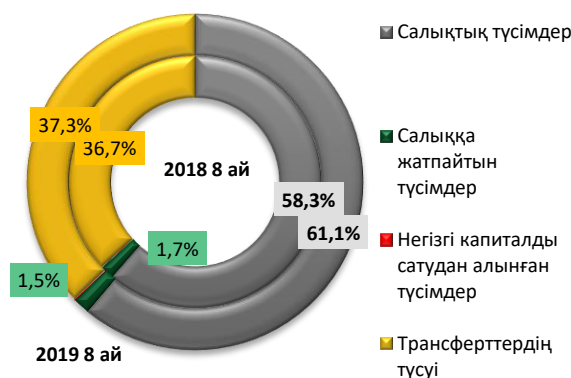
Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі

Мұнайға жатпайтын бюджет тапшылығы 2019 жылғы қаңтар-тамызда 3,1 трлн теңге құрады.

Республикалық бюджеттің 2019 жылғы қаңтар-тамыздағы кірісі алдыңғы жылғы ұқсас кезеңімен салыстырғандағы 19,2%-ға ұлғайып және 7,0 трлн теңгені құрады (35-график). Ресми трансферттердің келіп түсуі 21,1%-ға және салық түсімдер 18,3%-ға ұлғаюы кірістер өсуінің негізгі себебі болды.

Бюджетке салық түсімдерінің өсуі экономиканың негізгі салаларында тауарды өндіру мен қызметті көрсету өсуімен және негізгі экспорттық позицияларға баға өсуімен бірге болды.

35 - график. Республикалық бюджет кірістерінің құрылымы

Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі

Республикалық бюджеттің 2019 жылғы қаңтар-тамыздағы шығындары алдыңғы жылғы ұқсас кезеңімен салыстырғандағы 20,5%-ға ұлғайып және 7,3 трлн теңгені құрады.

Әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қамсыздандыруға (өсім 28,3%), білім беруге (26,5%-ға), денсаулық сақтауға (8,2%-ға) басқа шығындарға (5,0 есеге) жұмсалатын шығыстар шығыстардың өсуіне негізгі үлес қосты).

V. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ

5.1 Ақша нарығы

Өтімділік профициті ақша нарығының мөлшерлемелеріне төмендететін ықпал етуін жалғастыруда. Ақша-кредит жағдайы бейтарап деңгейде сақталады. Ұлттық Банктің операциялары базалық мөлшерлеме дәлізінде операциялық таргетті ұстап тұруға мүмкіндік туғызады. Ақша нарығының әртүрлі сегменттеріндегі мөлшерлемелер арасындағы спрэд сақталды, алайда тамызда ол азайды.

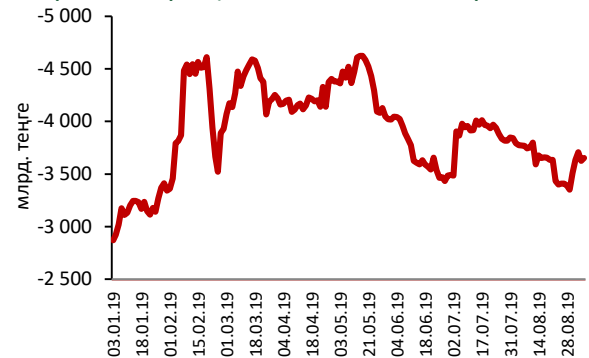
2019 жылдың маусым-қыркүйек айларында Ұлттық банктің базалық мөлшерлемесі бойынша үш шешім қабылданды. 3 маусымда және 15 шілдеде базалық мөлшерлеме 9,00% деңгейінде сақталды, 9 қыркүйекте ол 25 б.т. 9,25% дейін.

Ақша-кредит жағдайы бейтарап деңгейде сақталады.

Екінші тоқсанның аяғында Ұлттық Банк ақша нарығының мөлшерлемелерін ұлғайту бойынша шаралар қабылдады. Ашық нарықтағы құралдар бойынша мөлшерлемелер маусымда базалық мөлшерлемеден жоғары деңгейге ұлғайған. Қысқа мерзімді ноттар мерзімін ұзарту бойынша шаралар қабылданды. Осы шаралар базалық мөлшерлемелер деңгейіне дейін ақша нарығының көптеген мөлшерлемелерін түзетті. Алып қою көлемінің барынша ұзақмерзімді ноттарға артық ағыны нәтижесінде 6 және 12 ай мерзімі бар ноттардың ашық позициядағы үлесі аяғында мамырдағы 42%-дан 2019 жылғы шілденің соңында 75%-ға дейін ұлғайды.

Ақша нарығындағы жағдай өтімділіктің құрылымдық профицитінің ықпалымен дамып келеді, ол ҚРҰБ операцияларымен қабылдануда. Негізгі көлемдер 28 күндік қысқа мерзімді ноттар, тікелей репо, сондай-ақ депозиттік операциялар, оның ішінде депозиттік аукциондар арқылы алынады (36-график).

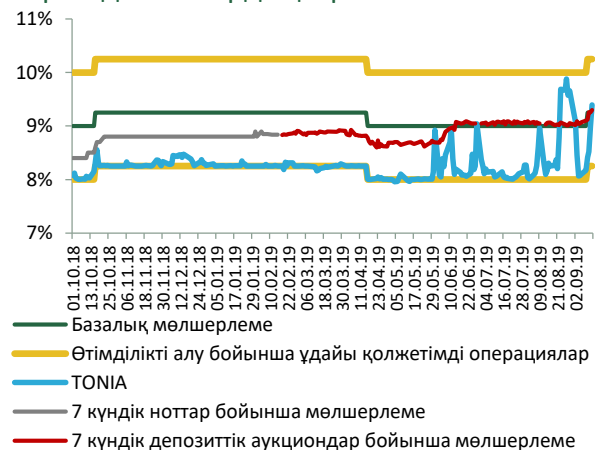
36 - график. Ішкі нарықтағы ҚРҰБ операциялары (ашық позиция, млрд теңге)

Дереккөзі: ҚРҰБ

Қысқа мерзімді ноталардың кірістілігі 2019 жылғы маусым – қыркүйекте базалық мөлшерлеме деңгейіне жақын 8,56-10,00% диапазонында қалыптасты, бұл экономикаға инфляциялық қысымды қаржы нарығы тарапынан шектеу мақсатында өтімділікті байланыстыруға ықпал етті.

37- график. Базалық мөлшерлеме, TONIA мөлшерлемесі және 7 күндік қысқа мерзімді ноталардың кірістілігі

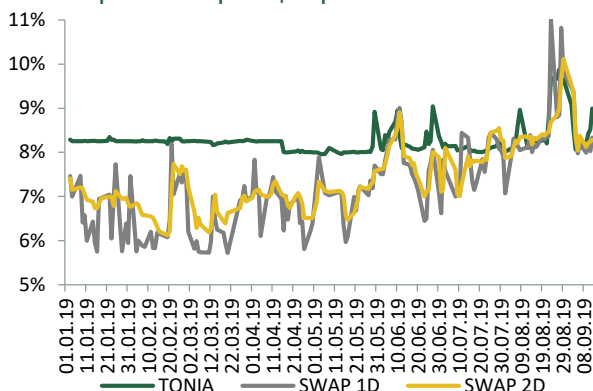
Дереккөзі: ҚРҰБ, ҚҚБ

TONIA мөлшерлемесі пайыздық дәліздің төменгі шегіне жақын қалыптасты. Мөлшерлеменің қысқа мерзімге артуы айырбастау бағамының құбылмалылығы аясында теңгемен қарызға алуға деген сұраныстың артуына байланысты болды (37-график).

СВОП нарығында мөлшерлемелер жекелеген қатысушылар тарапынан валюталық өтімділікке сұраныстың әсерінен қалыптасты (38-график).

Мөлшерлемелер төменгі «таргеттелетін» шекке жақын болды, бірақ шілде-тамыз айларында теңге өтімділігін ұсынудың төмендеуі аясында TONIA және SWAP 1D мөлшерлемелерінің арасындағы спрэдтің тарылуы байқалды.

38 - график. Ақша нарығы мөлшерлемелерінің серпіні

Дереккөзі: ҚҚБ

Ақша нарығының барлық сегменттеріндегі базалық мөлшерлеме импульсінің трансмиссиясы салыстырмалы деңгейлерде (пайыздық дәліздің төменгі шекарасына жақын) болады. Ақша нарығындағы теңге өтімділігіне сұраныс салыстырмалы түрде төмен деңгейде қалып отыр, бұл ағымдағы сәтте пайыздық арнаның тиімділігін шектейтін факторлардың бірі болып табылады.

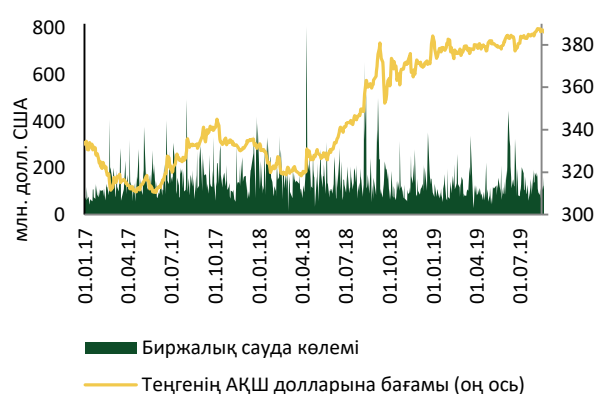
5.2 Валюта нарығы

Валюта нарығындағы ахуал құбылмалылықтың жекелеген кезеңдеріне қарамастан жалпы салыстырмалы түрде тұрақты болып қалып отыр. Теңгенің айырбас бағамына сыртқы факторлар едәуір дәрежеде әсер етеді. Теңгенің АҚШ долларына қатысты біртіндеп әлсіреу үрдісі жалғасты.

Мамыр-тамыз айларында теңгенің АҚШ долларына шаққандағы бағамы 377,18 және 387,73 теңге аралығында өзгеріп, АҚШ долларына қатысты 1,7% -ға әлсіреді. Минималды және максималды мәндер арасындағы айырмашылық 2,7% құрады (39-график).

Айырбастау бағамының шамалы құбылмалылығы аясында валюта нарығында қатысушылардың белсенділігі біршама төмендеді. USD / KZT валюталық жұбындағы биржалық сауданың жалпы көлемі 12,5% -ға төмендеп, 11,3 млрд. АҚШ долларын құрады (2018 жылғы мамыр-тамызда - 12,9 млрд. АҚШ доллары).

39 - график. Айырбастау бағамының серпіні және валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі

Дереккөзі: ҚҚБ

2019 жылдың мамыр-тамыз айларында сыртқы секторда құбылмалылық кезеңі байқалды.

Әлемдік нарықта мұнай бағасы барреліне 72,8-ден 60,4 долларға дейін 17,0% -ға төмендеді. Қазақстанның сауда серіктестері болып табылатын елдердің ұлттық валюталары да әлсіреді. Ресей рублі АҚШ долларына қатысты 2,8%, юань - 6,2% әлсіреді.

Ішкі факторлардың динамикасы теңгеге әсер етті – жоғары девальвациялық күтулер және шетел валютасына сұраныстың ұсыныстан асып кетуі.

Маусым айында, Қазақстан Республикасының Президентінің сайлауына байланысты ішкі саяси оқиғалар аясында девальвациялық күтулердің күшеюі және нәтижесінде шетел валютасына сұраныстың ұсыныстан асып кетуі байқалды. Алайда, сайлау күнінен кейін валюта нарығындағы жағдай қалпына келді, девальвациялық күтулер әлсіреді, сауда-саттық көлемі күрт төмендеді және қалыпты деңгейде қалды.

Алайда, 2019 жылғы тамызда сыртқы нарықтардағы қолайсыз жағдай ішкі факторлардың жағымды әсерімен өтелді. Тамыздың үшінші онкүндігінде экспорттаушылардың валюта кірістерін сатуы аясында шетел валютасының ұсынысы мен сұранысының қалпына келуі және теңгенің құбылмалылығының төмендеуі байқалды.

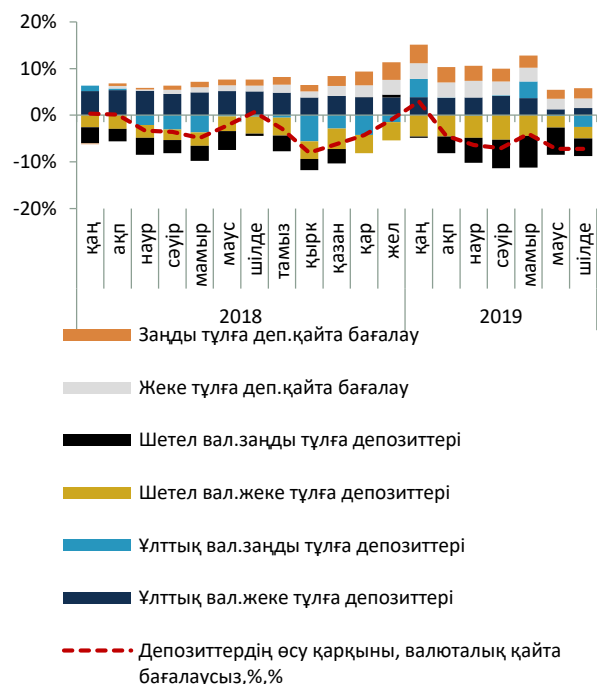
5.3 Депозит нарығы

Девальвациялық күтулердің өсуіне байланысты 2019 жылғы маусым-шілдеде шетел валютасындағы салымдардың өсуі байқалды.

2019 жылғы шілдеде депозиттік ұйымдардағы депозиттер жылдық көрсеткіш бойынша 3,0%-ға немесе 536 млрд теңгеге төмендеп, 17,6 трлн теңге болды.

Бір жыл ішінде 4,4%-ға немесе 358,7 млрд теңгеге азайған валюталық депозиттер депозиттік базаның төмендеуіне ықпал еткен негізгі фактор болып қалады (40-график).

40 - график. Депозиттердің өсуіне құрамдастардың қосқан үлесі

Дереккөзі: ҚРҰБ

Депозиттердің валюталық базасының күрт төмендеуіне 2019 жылдың басынан

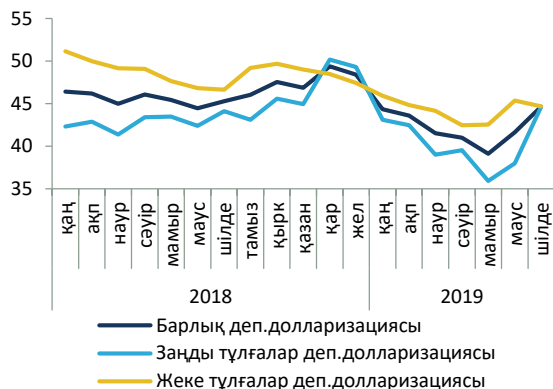
бастап банк жүйесінен ірі валюталық салымшылардың әкетілуі әсер етті. 2019 жылғы 7 айда корпоративтік сектордың валюталық салымдары Шетел валютасымен депозиттердің барынша көп әкетілуі корпоративтік сегментте орын алды. Жыл басынан бері заңды тұлғалардың салымдары 864,7 млрд теңгеге азайды, ол халықтың валюталық салымдарының төмендеуінен үш есеге (257,3 млрд теңгеге) асып түседі.

Депозиттердің валюталық базасының күрт төмендеуіне 2019 жылдың басынан бастап банк жүйесінен ірі валюталық салымшылардың әкетілуі әсер етті. 2019 жылғы 7 айда корпоративтік сектордың валюталық салымдары Шетел валютасымен депозиттердің барынша көп әкетілуі корпоративтік сегментте орын алды. Жыл басынан бері заңды тұлғалардың салымдары 864,7 млрд теңгеге азайды, ол халықтың валюталық салымдарының төмендеуінен үш есеге (257,3 млрд теңгеге) асып түседі.

Шетел валютасындағы депозиттердің айтарлықтай төмендеуі ақпанда (867,5 млрд теңгеге) және наурызда (520,9 млрд теңгеге) байқалды. Маусымда және шілдеде валюталық депозиттер маусымда байқалған девальвациялық күтулерге, сондай-ақ жеке тұлғалардың валюталық депозиттерінің кейбір санаттары бойынша шекті мөлшерлемелердің 2019 жылғы 1 маусымнан бастап 1%-дан 2%-ға дейін ұлғаюына байланысты болды.

Шілденің қорытындысы бойынша валюталық салымдардың жиынтық көлемі 7,9 трлн теңгені, теңгедегі салымдардың жиынтық көлемі 9,7 трлн теңгені құрады. Мамырда 39,1% деңгейіндегі өзінің бес жылдық ең төменгі мөлшеріне жеткеннен кейін шілденің қорытындысы бойынша депозиттерді долларландырудың деңгейі 44,6% болды (41-график).

41 - график. Депозиттерді долларландыру

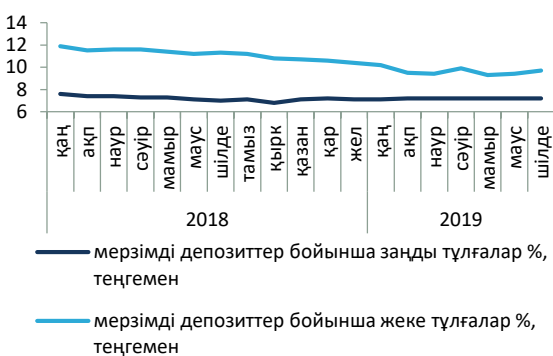

Дереккөзі: ҚРҰБ есептеулері

Маусым-шілдедегі валюталық депозиттердің өсімі мен теңгедегі депозиттер көлемінің төмендеуі аталған кезеңде теңгедегі депозиттері мөлшерлемелерінің өсуіне байланысты болды. Шілдеде мерзімді депозиттер бойынша орташа мөлшерлеме мамырдағы көрсеткішпен салыстырғанда 0,4 пайыздық тармаққа өсіп, 9,7% болды.

Заңды тұлғалардың теңгемен мерзімді депозиттері бойынша мөлшерлемелер өзгерген жоқ және 7,2% деңгейінде сақталды (42-график).

42 - график. Субъектілері бойынша мерзімді депозиттердің мөлшерлемесі, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

5.4 Кредит нарығы

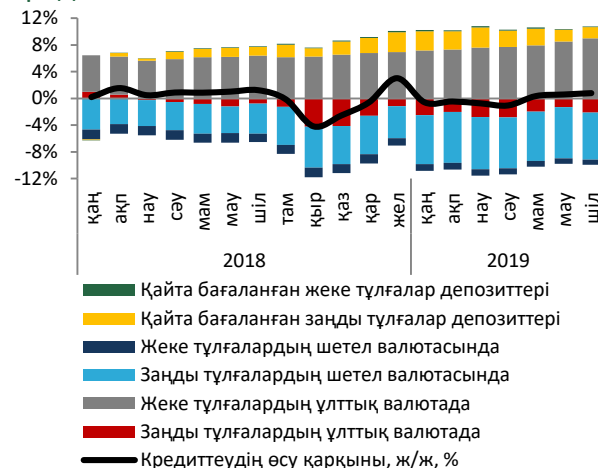
Депозиттік базаның азаюына қарамастан, бөлшек сауда саласы бойынша несиелендірудің аздап өсуі және шетел валютасындағы бизнес несиелерін қайта бағалау болды.

2019 жылдың сәуір-шілдесінде бөлшек сауда секторына және шетел валютасындағы бизнес несиелерін қайта

бағалауға байланысты несие нарығының көрсеткіштері біршама жоғарылады.

Банктердің кредиттік портфелі 2019 жылғы шілдеде жылдық көрсеткіш бойынша 0,8%-ға ғана өсті (43-график) және 13,1 трлн теңге болды. Қайта бағалауды есепке алмағанда кредиттік портфель 1,0%-ға төмендетілді.

43 - график. Вклад компонентов в рост кредитов

Дереккөзі: ҚРҰБ

Экономикаға берілген кредиттердің өсу факторы жеке сегмент (негізінен, тұтынушылық мақсаттарға кредиттер) болып қалуда. 2019 жылғы шілдеде жылдық көрсеткіш бойынша жеке сектордың кредиттері 5,5 трлн теңгеге жетіп, 21,7%-ға немесе 1,1 трлн теңгеге ұлғайды, олардың кредиттердің жалпы көлеміндегі үлесі экономикаға берілген жиынтық кредиттердің құрылымында тарихи ең жоғары 46,1%-дық деңгейге жетті.

Бөлшек кредиттеу көлемінің 3/4 пайызын құрайтын тұтынушылық кредиттердің үдемелі салымы жеке тұлғаларды кредиттеуді өсірудің (өсім 24,1%-ға немесе 738,8 млрд теңге) негізгі факторы болып табылады. Бұл ретте ұзақ іркіліс кезеңінен кейін ипотекалық кредиттеу де оң өзгерістерге (өсім 30,2% немесе 356,2 млрд теңге) ұшырады.

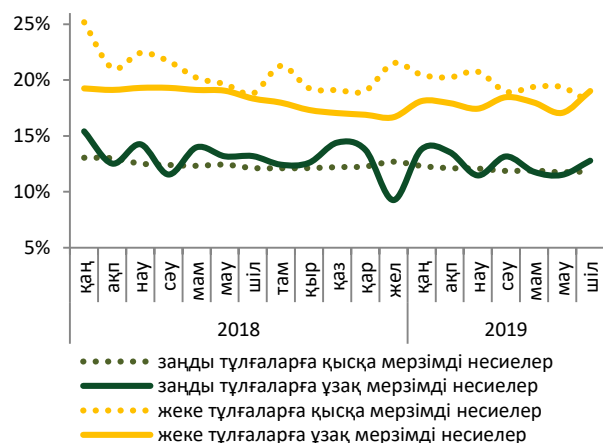
Корпоративтік сегментте кредиттер портфелі жылдық көрсеткіш бойынша 12,1%-ға немесе 7,0 трлн теңгеге дейін 1 трлн теңгеге қысқарды. Валюталық

корпоративтік кредиттердің нақты көлемінің төмендеу үрдісін жалғастыруына қарамастан, оларды валюталық қайта бағалау айырбастау бағамының әлсіреуі аясында кредиттердің өсіміне оң үлес қосуда. Кәсіпорындардың валюталық кредиттері банктердің жиынтық кредиттерінің шамамен 1/5-ін құрайды.

ҚРҰБ жүргізіп отырған экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының пікіртеріміне сәйкес 2019 жылғы екінші тоқсанда кредиттеу талаптарын бағалау (мөлшерлемелер деңгейі, ең жоғарғы мөлшері, кредиттеу мерзімі) теріс болып қалды. Бұл ретте кредиттеу талаптарының нашарлағанын атап өтетін кәсіпорындардың саны да біртіндеп төмендеуде. Банктерге кредиттер үшін ҚРҰБ-тың мониторингіне қатысатын кәсіпорындардың 19,9% кредит алуға өтініш берді, олардан 87,6% кәсіпорын (пікіртерімге қатысушылардың жалпы санынан 17,5%-ы) кредит алды.

Ақша-кредит талаптарының біртіндеп жеңілдеуі теңгемен кредиттік ресурстардың құны арзандауына ықпал етеді. Ұлттық валютамен бизнеске кредиттер бойынша мөлшерлеме аздап төмендеуде. Кредиттер бойынша нақты және кәсіпорындар үшін қолайлы пайыздық мөлшерлемелер арасындағы аралық кредиттер бойынша орташа пайыздық мөлшерлеме төмендеу салдарынан төмендеуде.

44 - график. Ұлттық валютамен кредиттер бойынша мөлшерлеме, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

Заңды тұлғалардың ұлттық валютамен кредиттері бойынша сыйақының орташа алынған мөлшерлемесі 2019 жылғы шілденің соңында 12,0%-ға дейін төмендеді (44-график).

ЖАҢА ТЕРМИНДЕР ЖӘНЕ ҰҒЫМДАР

Базалық инфляция – әкімшілік, оқиғалық және маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың ықпалымен бағаның қысқамерзімді біркелкі емес өзгерістерін болдырмайтын инфляция.

Базалық мөлшерлеме – Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының ақша нарығында номиналдық банкаралық пайыздық мөлшерлемелерді реттеуге мүмкіндік беретін негізгі құралы болып табылады. Базалық мөлшерлеменің деңгейін белгілей отырып, Ұлттық Банк ортамерзімді кезеңде баға тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша мақсатқа қол жеткізу үшін ақша нарығының таргеттелетін (нысаналы) банкаралық қысқамерзімді мөлшерлемесінің нысаналы мәнін айқындайды.

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы – ұзақ уақыт бойы өндіріс барысында пайдаланылатын қаржылық емес активтердің өсуі. Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы мынадай құрамдас бөліктерден тұрады: а) есептен шығаруды шегергенде, жаңа және қолданыстағы негізгі қорларды сатып алу; б) жасалған материалдық активтерді ірі жақсартуға шығындар; в) жасалмаған материалдық активтерді жақсартуға шығындар; г) жасалмаған шығындарға меншік құқығын беруге байланысты шығыстар.

Валюталық своп – бір валютаның белгілі бір санын басқасына әр түрлі екі валюталау күнімен айырбастай отырып бір мезгілде сатып алу мен сатуды болжайтын валюталық мәміле. Ұлттық Банктің «валюталық своп» мәмілелері шетел валютасының қамтамасыз етуімен белгіленген пайыздық мөлшерлеме бойынша «овернайт» шарттарымен теңгедегі өтімділікті беру құралы болып табылады.

Ішкі жалпы өнім – өндірістің пайдаланылған факторларының ұлттық тиесілігіне қарамастан, тұтыну, экспорт және жинақтау үшін мемлекеттің аумағында экономиканың барлық

салаларында жасалған барлық соңғы тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің (яғни тікелей пайдалануға арналған) нарықтық құнын көрсететін көрсеткіш.

Ақша базасы (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша) Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша, банктердің аударылатын және басқа да депозиттері, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын депозиттері және мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары.

Ақша массасы (М3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшаның және банктік емес резидент заңды тұлғалардың және халықтың ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа да депозиттерінен тұрады.

Экономиканы долларландыру – шетел валютасы (көп жағдайда – АҚШ доллары) ел ішіндегі немесе оның экономикасының жекелеген секторларында операцияларды жүзеге асыру үшін қолданыла бастайтын жағдай, бұл ретте ұлттық валюта ішкі ақша айналымынан ығыстырылады, жинақтау, құн өлшемі және төлем құралы болады.

Тұтыну бағаларының индексі (бұдан әрі – ТБИ) – халықтың тұтыну үшін сатып алатын тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағаның жалпы деңгейінің өзгеруі. Инфляцияны есептеу үшін Қазақстанның тұтынушылық қоржыны үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуындағы ең көп үлестік салмақты алатын тауар мен көрсетілетін қызметті қамтиды. ТБИ тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің белгіленген жиынтығының ағымдағы кезеңнің бағасымен құнының оның алдыңғы (базистік) кезеңнің бағасымен құнына қатынасы ретінде есептеледі. Индексті Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика

министрлігінің Статистика комитеті есептейді.

Инфляция – тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағаның жалпы деңгейінің өсуі. Қазақстандағы инфляция тұтыну бағаларының индексімен өлшенеді.

Инфляциялық таргеттеу – инфляцияның нысаналы деңгейіне қолжеткізуге бағдарланған ақша-кредит саясатының режимі.

Бұл режимнің артықшылығы инфляцияны төмендету және төмен деңгейде тұрақтандыру түрінде ақша-кредит саясатының мақсаттарын нақты сәйкестендіру болып табылады. Орталық банктің бір мақсатқа нақты бағдарлануы нарықтардың орталық банкке деген сенімін әлеуетті түрде арттырады. Сонымен қатар инфляцияны төмендету және оның төмен қарқындарын тиімді ұстап тұру түпкілікті нәтижесінде экономиканың тұрақты өсуін қолдайды.

Композиттік индикатор – экономиканың нақты секторын дамытудың қысқамерзімді үрдістерін көрсету үшін қызмет ететін жинақтаушы индикатор. Композиттік индикатор ілгері жүру қасиетіне ие бола отырып, экономикада ілгерілеу және құлдылау болған және өзгерген кезде циклдік өзгеруді көрсету және ауысу нүктелерін анықтау үшін қолданылады. Композиттік индикатор конъюнктуралық зерттеулердің қатысушылары болып табылатын Ұлттық Банктің кәсіпорындары жүргізетін сауалнамалардың нәтижелері негізінде қалыптасады.

Қысқамерзімді экономикалық индикатор жеделділікті қамтамасыз ету мақсатында есептеледі және ІЖӨ-нің 60%-нан асатын базалық салалар: ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп, құрылыс, сауда, көлік және байланыс бойынша шығарылымдар индекстерінің өзгеруіне негізделеді. Көрсеткіш бақыланбайтын экономика бойынша есептелмей және басқа макроэкономикалық түзетулерді қолданбай қалыптастырылады.

Кредиттік аукциондар – Ұлттық Банктің бағалы қағаздарын кері сата отырып сатып алу бойынша аукционы.

Ең төменгі резервтік талаптар (ЕТРТ) – банк өз кассасында қолма-қол ақша және Ұлттық Банктің корреспонденттік шоттарында ұлттық валютадағы (резервтік активтер) ақша түрінде ұстайтын банктің міндеттемелері сомасынан міндетті үлес. Банктердің резервтелетін міндеттемелер көлемін ЕТРТ нормативтері реттейді.

Ақша-кредит саясатының номиналдық зәкірі. Белгілі бір көрсеткіш, оның ішінде макроэкономикалық көрсеткіш, оның көмегімен Ұлттық Банк ақша-кредит саясатының түпкілікті мақсатына ықпал етеді.

Инфляцияны реттеу мақсатында орталық банктер өздері тікелей басқара алатын немесе «номиналдық зәкір» (nominal anchors) деп аталатын көрсеткіштерге ықпал етеді. «Номиналдық зәкір» ретінде мысалы, ақша массасы ақшалай таргеттеу режимі кезінде, валюталық бағам айырбастау бағамын таргеттеген кезде, ақша нарығының қысқамерзімді мөлшерлемелері инфляциялық таргеттеу кезінде болуы мүмкін. Орталық банктің қандай да болмасын «зәкірін» таңдауы ел экономикасының ерекшелігіне және онда қалыптасқан ақша және қаржы нарығы жүйесіне, сондай-ақ ақша-кредит саясатының режиміне байланысты.

Кері РЕПО – бағалы қағазды белгілі бір мерзімнен кейін бұрын белгіленген бағамен кері сату міндеттемесімен сатып алу мәмілесі. Ұлттық Банк бағалы қағаздар кепілімен банктерге теңгедегі өтімділік беру мақсатында Ұлттық Банктің кепілмен қамтамасыз ету тізбесіне сәйкес кері РЕПО операцияларын жүргізеді.

Ашық нарықтағы операциялар – базалық мөлшерлеме аясында пайыздық мөлшерлемелердің деңгейін қалыптастыру мақсатында ақша нарығындағы өтімділікті беру немесе алу үшін Ұлттық Банктің аукциондар нысанындағы жүйелі операциялары.

Тұрақты қолжетімділік (тұрақты тетік) **операциялары** – ашық нарықтағы операциялардың нәтижелері бойынша қалыптасқан өтімділік көлемін түзету бойынша ақша-кредит саясатының құралдары. Тұрақты тетіктер мәміленің бір тарабының субъектісі Ұлттық Банк болып табылатын екіжақты мәмілелер шеңберінде жүзеге асырылады. Бұл операциялар банктердің бастамасы бойынша жүргізіледі.

Аударым депозиттері – бұл 1) кез келген сәтте номинал бойынша ақшаны айыппұлдар мен шектеулерсіз айналдыруға болатын; 2) чектің, траттың немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын барлық депозиттер. Аударым депозиттері тар ақша базасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі аяқталғаннан кейін ғана алынуы немесе көбіне жинақтау тетігіне қойылатын талаптарға жауап беретін қарапайым коммерциялық операцияларда пайдалану үшін оларды қолайсыздық ететін түрлі шектеулері болуы мүмкін жинақтау және мерзімді депозиттер. Сонымен қатар, басқа депозиттер аударылмайтын салымдар мен шетел валютасында көрсетілген депозиттерден де тұрады.

Әлеуетті шығарылым. Экономикадағы өндіріс факторларын толық іске қосу және толық жұмыспен қамту кезінде қол жеткізуге болатын шығарылым деңгейін көрсетеді. Өндірілуі мүмкін және бағалардың өсу қарқынының өзгеруіне алғышарттар құрмастан-ақ іске асырылуы мүмкін өнім көлемін көрсетеді.

Тұтыну себеті – бұл адамның немесе отбасының айлық (жылдық) тұтынуының типті деңгейі мен құрылымын сипаттайтын тауарлар мен көрсетілетін қызметтер жиынтығы. Мұндай жиынтық тұтыну себетінің қолданыстағы бағамен құнына қарай ең төменгі күнкөрісті есептеу үшін пайдаланылады. Тұтыну себеті тұтынудың

есептік және нақты деңгейлерін салыстырудың, сондай-ақ валюталардың сатып алыну деңгейін айқындау үшін негіз болады.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігінің пайыздық арнасы – орталық банктің экономикаға пайыздық мөлшерлемелерді реттеу арқылы әсерін сипаттайтын трансмиссиялық тетік арнасы.

Тікелей РЕПО – белгілі бір мерзім өткеннен кейін алдын ала белгілі бір бағамен кері сатып алу міндеттемесімен бағалы қағазды сату мәмілесі. Ұлттық Банк шектен тыс теңге өтімділігін алу мақсатында кері РЕПО мәмілесін жүргізеді.

Еркін өзгермелі айырбастау бағамы. Халықаралық валюта қорының қолданыстағы жіктеуіші бойынша өзгермелі валюта бағамының режимі шеңберінде орталық банк бағамның нарықтық факторлардың әсерімен белгіленуіне мүмкіндік бере отырып, бағамның деңгейі немесе өзгеруі үшін бағдарлар, оның ішінде операциялық бағдарлар белгілемейді. Бұл ретте орталық банк ұлттық валюта бағамының құбылмалылығын реттеу немесе оның шамадан тыс өзгеруінің алдын алу үшін, сондай-ақ қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін ішкі валюта нарығына тұрақсыз ықпал етуді жүзеге асыру мүмкіндігін өзінде қалдырады.

Шығарылым айырмасы (ІЖӨ гәп). Пайызбен берілген ІЖӨ-нің әлеуетті шығарылымнан ауытқуы. Нақты ІЖӨ мен әлеуетті ІЖӨ-нің арасындағы белгілі бір уақыт аралығындағы айырманы білдіреді. Елде пайдаланылатын ресурстардың тиімділігін көрсететін индикатор болады. Нақты шығарылым әлеуетті шығарылымнан асып кеткен жағдайда (шығарылымның оң айырмасы) басқа да тең жағдайларда экономиканың қызып кетуіне байланысты бағаның өсу қарқынының жылдамдау үрдісінің қалыптасуы күтіледі. Теріс айырманың болуы экономикалық белсенділіктің төмен болуына байланысты бағаның өсу

қарқынының болжамды баяулауын білдіреді. Шығарылымның өзінің әлеуетті деңгейінің айналысында ауытқуы экономикадағы іскерлік циклдарды көрсетеді.

Нақты айырбастау бағамы – екі елде өндірілетін тауардың салыстырмалы түрдегі бағасы, елдер арасындағы тауарлар айырбастау тепе-теңдігі. Нақты бағам номиналды бағамға, валюталар бағамдарының арақатынасына, тауарлардың ұлттық валюталардағы бағаларына байланысты.

TONIA (Tenge OverNight Index Average) мөлшерлемесі – биржада автоматты РЕПО секторында мемлекеттік бағалы қағаздармен бір жұмыс күні мерзімімен жасалған репоны ашу мәмілелері бойынша орташа алынған пайыздық мөлшерлемені білдіреді.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігі – ақша-кредит саясаты құралдарының экономиканың өсуі, инфляция сияқты соңғы макроэкономикалық көрсеткіштерге ықпал ету процесі.

Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есептемегендегі ақша базасын білдіреді.

NDF – валюталық тәуекелдерді хеджирлеу үшін пайдаланылатын жеткізілімсіз форвардтық мәмілелер.

СПИСОК ОСНОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ

АҚШ – Америка Құрама Штаттары
БҰҰ ААШҰ– Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік және ауыл шаруашылық ұйымы
БИ – бағалар индексі
ЕО – Еуропалық Одақ
ЕОБ – Еуропа орталық банкі
ІЖӨ – Ішкі жалпы өнім
ҚҚС- қосылған құн салығы
ҚОҚ – Қазақстан орнықтылық қоры
ҰЭМ СК – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті
ҰЭМ ҚР – Ұлттық экономика министрлігі
ИИДМБ – Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың мемлекеттік бағдарламасы
ҚҚБ – Қазақстан қор биржасы
ҚРҰБ – Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
ҚР– Қазақстан Республикасы
ОПЕК – мұнай экспорттаушы елдер ұйымы
РФ ОБ – Ресей Федерациясының Орталық банкі
ТБИ– тұтыну бағаларының индексі
ФАО – БҰҰ Азық-түлік және ауыл шаруашылық ұйымы
ФРЖ – Федералдық резервтік жүйе
ММІ – Money Market Index
Млрд. - миллиард
Млн. - миллион
Долл. – доллар